

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ & ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ
ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής & Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΤΟΥ
REGGIO EMILIA ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Αβραάμ Ιωάννα

Καραμίχα Αλίκη

Χανδάκα Αγορίτσα

Επιβλέπουσα: Δρ Καινούργιου Ελένη

Επίκουρος Καθηγήτρια Προσχολικής Παιδαγωγικής

Ιωάννινα, Ιούνιος, 2019

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ & ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ
ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής & Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΤΟΥ REGGIO EMILIA ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αβραάμ Ιωάννα

Καραμίχα Αλίκη

Χανδάκα Αγορίτσα

Επιβλέπουσα: Δρ Καινούργιου Ελένη

Επίκουρος Καθηγήτρια Προσχολικής Παιδαγωγικής

Ιωάννινα, Ιούνιος, 2019

**THE APPROACH OF THE REGGIO EMILIA MUNICIPAL
PRE-SCHOOL CENTERS AND ITS IMPLEMENTATION IN
GREECE**

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Ιωάννινα,

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπουσα καθηγήτρια:
Δρ Καινούργιου Ελένη,
Επίκουρος Καθηγήτρια Προσχολικής Παιδαγωγικής
2. Μέλος επιτροπής:
Αλεξάνδρα Νούσια,
Πανεπιστημιακή Υπότροφος
3. Μέλος επιτροπής:
Δημήτριος Μπατσής,
Πανεπιστημιακός Υπότροφος

Ο Προϊστάμενος του Τμήματος
Δρ Βρυώνης Γεώργιος,
Καθηγητής Παιδιατρικής

Υπογραφή

© Αβραάμ, Ιωάννα, 2019.

© Καραμίχα, Αλίκη, 2019.

© Χανδάκα, Αγορίτσα, 2019.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Αβραάμ Ιωάννα

Καραμίχα Αλίκη

Χανδάκα Αγορίτσα

Υπογραφή

Υπογραφή

Υπογραφή

Λέξεις-κλειδιά: Ρέτζιο Εμίλια, Λόρις Μαλαγκούτσι, περιβάλλον, συμβολικές γλώσσες, παιδαγωγική τεκμηρίωση

Keywords: Reggio Emilia, Loris Malaguzzi, environment, symbolic languages, documentation

Περίληψη

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία παρουσιάζεται η προσέγγιση των δημοτικών προσχολικών κέντρων του Reggio Emilia και η εφαρμογή της στη χώρα μας. Αρχικά, παρατίθενται στοιχεία σχετικά με το ιστορικό και κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της περιοχής της Ιταλίας και πιο συγκεκριμένα της πόλης του Reggio Emilia. Στη συνέχεια αναγράφονται πληροφορίες για τη ζωή του ιδρυτή της προσέγγισης, Loris Malaguzzi και τη συνεργασία του με τους κατοίκους της περιοχής. Αναφορά γίνεται επίσης, στην κτηριακή δομή και το υλικό των δημοτικών προσχολικών κέντρων, στις σχέσεις μεταξύ των μελών του προσωπικού, των παιδιών και των γονέων. Επίσης, γίνεται λόγος για τις πιθανές επιρροές τις οποίες δέχτηκε ο Malaguzzi, για την αξία της παιδαγωγικής τεκμηρίωσης και των Projects. Τέλος, ένα μέρος της πτυχιακής μας εργασίας πραγματεύεται τη δυνατότητα ανάπτυξης μίας τέτοιας προσέγγισης στην Ελλάδα καθώς και την επίσκεψή μας σε έναν ιδιωτικό σταθμό στη Θεσσαλονίκη, ο οποίος ενστερνίζεται τις βασικές αρχές και αντιλήψεις της προσέγγισης του Reggio Emilia.

Abstract

In this graduate is presented the approach of Reggio Emilia's municipal pre-school centers and its implementation in our country. Initially, data are provided on the historical and socio-political context of the Italian region and more specifically, the city of Reggio Emilia. Subsequently, are listed information about the life of Reggio Emilia's approach founder, Loris Malaguzzi, and his collaboration with local people. Reference, is also made to the building structure and materials of pre-primary schools and to the relations between staff members, children and parents. Are also mentioned the possible influences that Malaguzzi had accepted, the value of pedagogical documentation and Projects. Finally, a part of our graduate is dealing the possibility of developing of such an approach in Greece, as well as our visit to a private station, in Thessaloniki, that embraces the basic principles and perceptions of Reggio Emilia's approach.

Πίνακας Περιεχομένων

Λέξεις-κλειδιά.....	ii
Keywords	ii
Περίληψη.....	iii
Abstract	iv
Πίνακας Περιεχομένων.....	v
Εισαγωγή.....	vii
Κεφάλαιο 1 –Reggio Emilia.....	1
1.1 Το Reggio Emilia κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου.....	2
1.2 Η επόμενη μέρα.....	3
1.3 Ο δάσκαλος με το όνομα Loris Malaguzzi	3
1.4 Η νέα αρχή.....	4
Κεφάλαιο 2 – Κτιριακή Δομή	9
2.1 Piazza	10
2.2 Αίθουσες διδασκαλίας	10
2.3 Κουζίνα.....	11
2.4 Τραπεζαρία	12
2.5 Μπάνιο	12
2.6 Atelier.....	13
Κεφάλαιο 3 - Η φιλοσοφία του Reggio Emilia.....	15
3.1 Οι βασικές αρχές.....	15
3.2 Οι εκατό υπάρχουν!	15
Κεφάλαιο 4 - Παιδαγωγική τεκμηρίωση.....	17
4.1 Η έννοια της παιδαγωγικής τεκμηρίωσης.....	17
4.2 Η αφετηρία της παιδαγωγικής τεκμηρίωσης και η εξέλιξή της.....	17
4.3 Οφέλη της παιδαγωγικής τεκμηρίωσης.....	18
4.4 Μέσα παιδαγωγικής τεκμηρίωσης.....	21
Κεφάλαιο 5 - Σχέσεις και ρόλοι.....	23
5.1 Ο εκπαιδευτικός.....	23
5.2 Ο δάσκαλος εικαστικών (atelierista).....	23
5.3 Ο παιδαγωγός (Pedagogista).....	24
5.4 Οι γονείς.....	24
Κεφάλαιο 6 - Ο τρίτος Δάσκαλος.....	26
6.1 Ένας χώρος που διδάσκει	26
Κεφάλαιο 7 – Παιδαγωγικό Υλικό.....	27
7.1 Φωτοτράπεζα.....	27
7.2 Πρίσμα	29
Κεφάλαιο 8 - Project	31

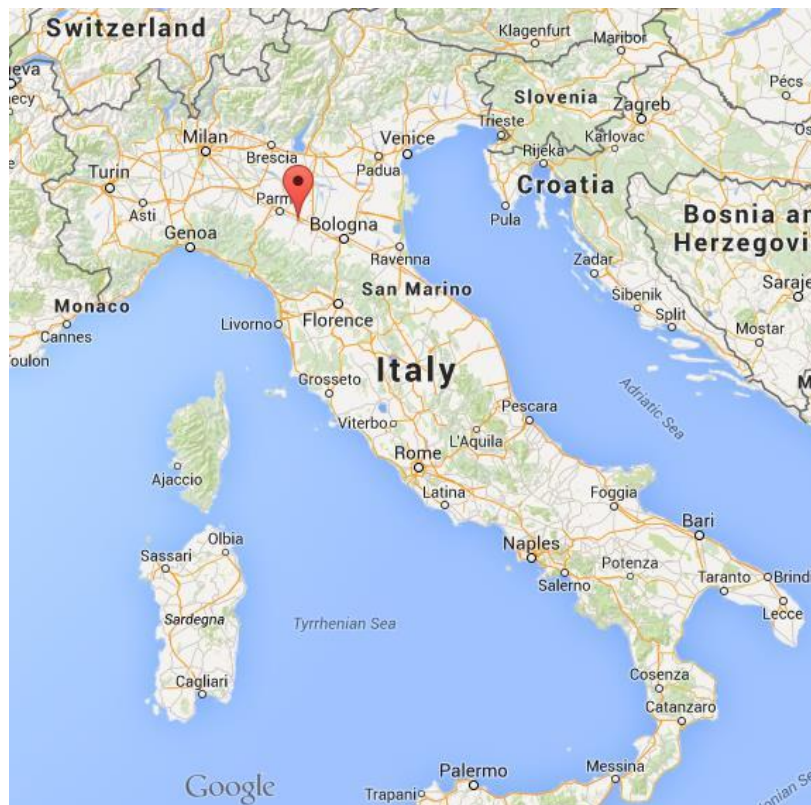
Κεφάλαιο 9 - Οι επιρροές του Malaguzzi	40
9.1 Αρχαία Ελλάδα	40
9.2 Maria Montessori.....	41
9.3 Ovide Decroly.....	42
9.4 John Dewey	42
9.5 Rosa και Carolina Agazzi	43
9.6 Άλλες επιρροές	43
Κεφάλαιο 10 – Σύγχρονες προσεγγίσεις.....	44
Κεφάλαιο 11 – Remida-The Creative Recycling Centre	48
11.1 Remida: μια λέξη-μια ιστορία... ..	48
Κεφάλαιο 12 – Αυτόπτης μάρτυρας.....	52
12.1 Εσωτερικοί χώροι	53
12.2 Αίθουσα διδασκαλίας.....	53
12.3 Μπάνιο	54
12.4 Κουζίνα.....	55
12.5 Ατελιέ	55
12.6 Εξωτερικοί χώροι.....	56
12.7 Φιλοσοφία	57
Κεφάλαιο 13 – Μελλοντική έρευνα.....	58
Κεφάλαιο 14 - Ανακεφαλαίωση -Συμπεράσματα	63
Βιβλιογραφία	65

Εισαγωγή

Η παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia εντοπίζεται στην ομώνυμη περιοχή της Βόρειας Ιταλίας, το 1945, αμέσως μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Τότε που οι γονείς, προκειμένου να προσφέρουν στα παιδιά τους ένα καλύτερο μέλλον, αποφάσισαν, μέσα από τα συντρίμια του πολέμου, να χτίσουν ένα σχολείο γι' αυτά. Έκτοτε χτίστηκαν και άλλα κέντρα αγωγής στην περιοχή. Κατά συνέπεια, ένα νέο παιδαγωγικό σύστημα άρχισε να ανατέλλει με βασικό συντονιστή το Loris Malaguzzi. Ένα σύστημα που στο κέντρο του τοποθετεί το παιδί, θεωρώντας το ένα ικανό ον, το οποίο είναι σε θέση να παίρνει αποφάσεις και να αλληλεπιδρά με το περιβάλλον και τους γύρω του, από την πρώτη στιγμή της γέννησής του. Σπουδαίο ρόλο στα κέντρα αγωγής του Reggio Emilia, από τα πρώτα κιόλας χρόνια, κατείχε το περιβάλλον, η ανάπτυξη των συμβολικών γλωσσών, η παιδαγωγική τεκμηρίωση, καθώς και τα projects, στα οποία πρωταγωνιστές ήταν τα ίδια τα παιδιά. Με το πέρασμα των χρόνων, το φαινόμενο «Reggio Emilia» εξαπλώθηκε κι εκτός συνόρων της Ιταλίας, αποτελώντας έτσι μια προσέγγιση παγκόσμια αναγνωρισμένη.

Κεφάλαιο 1 –Reggio Emilia

Το Reggio Emilia είναι η μεγαλύτερη πόλη της ομώνυμης επαρχίας, η οποία βρίσκεται στην περιφέρεια Emilia Romagna. Η περιφέρεια Emilia Romagna ανήκει στον Ιταλικό Βορρά και εκτείνεται στα δυτικά της, σχεδόν από τις ακτές της θάλασσας της Λιγουρίας έως την ανατολική μεριά της ιταλικής χερσονήσου έως τις ακτές της Αδριατικής θάλασσας, ενώ διασχίζεται από τον ποταμό Πάδο, δημιουργώντας την ομώνυμη πεδιάδα.

Εικόνα 1.0.1 Η πόλη του Reggio Emilia στο χάρτη της Ιταλίας

Η Emilia Romagna, κατακτήθηκε κατά καιρούς από διάφορους λαούς και αποτελούνταν από μικρά ανεξάρτητα κρατίδια, έως την τμηματική ένταξή της στο βασίλειο της Ιταλίας κατά τα έτη 1859-1861.

Επιπροσθέτως, είναι μία από τις πλουσιότερες περιφέρειες της Ιταλίας, καθότι στην παρούσα περιοχή εγκαθιδρύονται μερικές από τις σημαντικότερες βιομηχανίες της χώρας. Επίσης, ο αγροτικός κλάδος είναι από τους πιο αναπτυγμένους της Ιταλίας, χάρη και στις πεδιάδες του Πάδου. Ακόμη, παίζει σημαντικό ρόλο στις μεταφορές εφόσον διασχίζεται από τους κεντρικούς σιδηροδρομικούς και οδικούς άξονες προς Μιλάνο, Ανκόνα, και Ρώμη. Τέλος, σημαντικά είναι και τα οικονομικά οφέλη που προέρχονται από την τουριστική

αξιοποίηση των παραθαλάσσιων περιοχών (Ravenna, Rimini), καθώς και των ιστορικών αναγεννησιακών πόλεων (Bologna, Ferrara).

Εικόνα 1.0.2 Η πόλη του Reggio Emilia στην επαρχία Emilia Romagna

Κοινωνικοπολιτικά η περιοχή χαρακτηρίζεται από την έντονη σοσιαλιστική της δράση, έχοντας βαθειά ιστορική παράδοση στην εκλογή αριστερών εκπροσώπων. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα εμφανές, μέσω της ίδρυσης και λειτουργίας πολλών συνεργατικών δομών και αγροτικών συνεταιρισμών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτών των συνεργατικών δομών αποτελούν τα κοινοτικά κέντρα προσχολικής αγωγής του Reggio Emilia.

1.1 Το Reggio Emilia κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου.

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, το Reggio Emilia ανήκει στην περιφέρεια της Emilia Romagna της Βόρειας Ιταλίας. Τη δεδομένη χρονική στιγμή η περιοχή με τα αριστερά ιδεώδη βρίσκεται υπό την κυριαρχία του φασιστικού καθεστώτος του δικτάτορα Benito Mussolini. Ο Mussolini μέσω της επεκτατικής του πολιτικής οδήγησε την Ιταλία σε μακροχρόνιους πολέμους (π.χ. Λιβύη, Αλβανία), απορροφώντας τεράστια κρατικά κονδύλια για την εξυπηρέτηση των ιμπεριαλιστικών του σκοπών, εξαθλιώνοντας έτσι ολόκληρο τον ιταλικό λαό, πόσο μάλλον τους αντιφρονούντες αντιστασιακούς της επαρχίας Reggio Emilia.

Λόγω των παραπάνω συνθηκών οι κάτοικοι του Reggio Emilia αντιλήφθηκαν από πολύ νωρίς την ανάγκη ύπαρξης συνεργατικών δομών και αυτοδιαχείρισης. Ο κύριος τομέας απασχόλησης των κατοίκων της περιοχής ήταν ο αγροτικός. Συνεπώς, ήταν αρκετά εύκολη η μετάβαση σε ένα τέτοιο «κοινοτικό» διοικητικό μοντέλο.

1.2 Η επόμενη μέρα

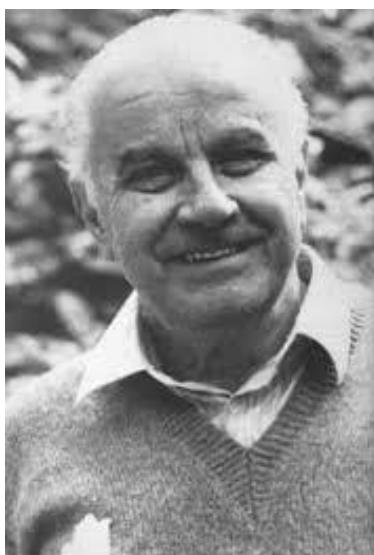
25^η Απριλίου του 1945· η πόλη απελευθερώνεται. Εν μέσω δακρύων χαράς και εναγκαλισμών οι κάτοικοι της περιοχής αντικρίζουν την ολοκληρωτική καταστροφή της πόλης τους. Οργανώνονται και προσπαθούν να δουν τι θα περισώσουν. Τελικός απολογισμός: ένα τεθωρακισμένο άρμα, τρία φορτηγά και έξι άλογα. Η μοναδική τους περιουσία.

7 Μαΐου του 1945· η Γερμανία συνθηκολογεί με τους Συμμάχους. Λήξη του πολέμου σε Ευρωπαϊκό έδαφος.

13 Μαΐου του 1945· ο Loris Malaguzzi, δάσκαλος της περιοχής μαθαίνει για την πρωτοβουλία των γονέων της Villa Cella, ενός χωριού λίγο έξω από το Reggio Emilia, σχετικά με την ανοικοδόμηση ενός σχολείου για μικρά παιδιά μέσα από τα συντρίμια του χωριού. Ο δάσκαλος βαθύτατα συγκινημένος από αυτήν τους την κίνηση, σπεύδει να βοηθήσει στο έργο τους.

1.3 Ο δάσκαλος με το όνομα Loris Malaguzzi

Ο Loris Malaguzzi γεννήθηκε στο Correggio στις 23 Φεβρουαρίου 1920. Αποφοίτησε από την Παιδαγωγική στο Πανεπιστήμιο του Urbino. Το 1940 άρχισε να διδάσκει στα δημοτικά σχολεία (από το 1941 έως το 1943 στο Sologno , ένα χωριό στο Appennino Reggiano, ένα χωριουδάκι του δήμου Villa Minozzo).

Loris Malaguzzi

Εικόνα 1.3.1 Loris Malaguzzi (23 Φεβρουαρίου 1920 - 30 Ιανουαρίου 1994)

Το Μάιο του 1945 εντάχθηκε στο φιλόδοξο έργο μιας ομάδας κοινών ανθρώπων αγροτικής και επαγγελματικής καταγωγής, οι οποίοι, σε ένα μικρό χωριό στην ύπαιθρο κοντά

στο Reggio Emilia, αποφάσισαν να χτίσουν και να οργανώσουν ένα σχολείο για παιδιά. Από αυτή τη σπύθα γεννήθηκαν αργότερα άλλα σχολεία στα προάστια και στις φτωχότερες περιοχές της πόλης, όλα αυτοδιαχειριζόμενα.

Το 1950, μετά από την πορεία Ψυχολογίας που ακολούθησε στη Ρώμη στο CNR (Εθνικό Κέντρο Έρευνας), επιστρέφει στο Reggio Emilia. Εκεί ιδρύει ένα κέντρο ψυχικής υγείας για παιδιά που το έχουν ανάγκη. Έτσι αρχίζει να εργάζεται παράλληλα στο κέντρο και στα αυτοδιαχειριζόμενα σχολεία.

Το 1963, ο Loris Malaguzzi, σε συνεργασία με τον δήμο του Reggio Emilia αρχίζει να οργανώνει ένα δίκτυο εκπαιδευτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνει το άνοιγμα των πρώτων δημοτικών προσχολικών κέντρων για παιδιά ηλικίας 3 έως 6 ετών, τα οποία στη συνέχεια έγιναν αυτοδιαχειριζόμενα. Αυτό αποτελεί ένα σημαντικό ορόσημο, καθώς για πρώτη φορά στην Ιταλία οι άνθρωποι επιβεβαίωσαν το δικαίωμα να δημιουργηθεί ένα κοσμικό σχολείο για τα μικρά παιδιά. Σύμφωνα με τον Malaguzzi, μία φορά την εβδομάδα μεταφέρονε το σχολείο στην πόλη. Οι εκπαιδευτικοί και τα παιδιά ανέβαιναν σε ένα φορτηγό, παίρνοντας μαζί τα εργαλεία τους και εκθέτανε το σχολείο και το πρόγραμμα σε κοινή θέα, στην ύπαιθρο, σε δημόσια πάρκα ή κάτω από τους κίονες του δημοτικού θεάτρου. Τα παιδιά ήταν χαρούμενα και οι άνθρωποι έβλεπαν, εκπλήσσονταν και έκαναν ερωτήσεις.

Το 1971 εκδόθηκαν δύο εργασίες του Loris Malaguzzi, με τίτλο «Esperienze per una nuona scuola dell' infanzia» (Εμπειρίες για ένα Καινούργιο Σχολείο για Μικρά Παιδιά) και «Lagestione sociale nella scuola dell' infanzia» (Κοινοτική Διοίκηση των Σχολείων Προσχολικής Εκπαίδευσης), στις οποίες εκτίθενται οι εμπειρίες του ιδίου και των δασκάλων του Reggio Emilia.

Ακολούθησαν συνέδρια στα οποία ο Malaguzzi ήταν ο βασικός ομιλητής. Το 1976 ανέλαβε τη διεύθυνση του περιοδικού «Zerosei» και αργότερα, το 1985, του «Bambini».

Το 1980 ίδρυσε τον εθνικό όμιλο «Nidi e Infanzia» στο Reggio Emilia, στον οποίο και διετέλεσε πρόεδρος μέχρι το θάνατό του. Ο Malaguzzi συνέλαβε επίσης την ιδέα για τις εκθέσεις «Όταν το Μάτι Πηδάει τον Τοίχο» και «Οι Εκατό Γλώσσες των Παιδιών».

Τον Ιανουάριο του 1994 ο Malaguzzi πέθανε ξαφνικά στο Reggio Emilia. Την ίδια χρονιά ιδρύεται το «Reggio Children», ένα διεθνές κέντρο για την προστασία και την ανάπτυξη των δικαιωμάτων και δυνατοτήτων των παιδιών.

1.4 Η νέα αρχή

Ήταν Μάιος του 1945, αμέσως μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου, όταν ο Malaguzzi πληροφορείται σχετικά με την πρωτοβουλία των κατοίκων της Villa Cella, ενός

μικρού χωριού λίγα μίλια μακριά από το Reggio Emilia, να χτίσουν ένα σχολείο για τα παιδιά. Ο Malaguzzi κινητοποιείται άμεσα, καθώς η ιδέα του φαίνεται απίστευτη. Έτσι, φτάνει στη Villa Cella με το ποδήλατό του και συνειδητοποιεί ότι όσα άκουσε ήταν αλήθεια. Οι κάτοικοι του χωριού συγκεντρωμένοι αποφασίζουν ότι τα χρήματα για να ξεκινήσουν το χτίσιμο του σχολείου θα προερχότανε από την πώληση ενός πολεμικού οχήματος, κάποιων φορτηγών και αλόγων που είχαν αφήσει πίσω τους οι Γερμανοί. Ένας γεωργός είχε ήδη δωρίσει τη γη. Τα τούβλα και τα δοκάρια θα περισυλλεγότανε από τα βομβαρδισμένα σπίτια και η άμμος από το ποτάμι. Ήταν όλοι τους αποφασισμένοι. Θα δουλεύανε ακόμα, νύχτες και Κυριακές. Η αρχή είχε ήδη γίνει, με τις γυναίκες του χωριού, οι οποίες μάζευαν και ξέπλεναν τα πρώτα τούβλα. Ο Malaguzzi, εντυπωσιασμένος από την αποφασιστικότητα των κατοίκων, εμπλέκεται και ο ίδιος στην όλη διαδικασία, προκειμένου να υλοποιηθεί το σχέδιό τους, η δημιουργία ενός σχολείου για μικρά παιδιά.

Εικόνα 1.4.1 Κάτοικοι της περιοχής συμβάλλουν στην κατασκευή σχολείου

Πράγματι, έπειτα από οκτώ μήνες εθελοντικής εργασίας από γυναίκες, άντρες και μικρά παιδιά το σχολείο αλλά, συγχρόνως, και η φιλία μεταξύ των κατοίκων και του Logis Malaguzzi, είχαν αποκτήσει ισχυρά θεμέλια. Το σχολείο δέχτηκε τους 30 πρώτους μαθητές, ανοίγοντας τις πόρτες του στις 13 Ιανουαρίου 1947.

Εικόνα 1.4.2 Το σχολείο "Asilo del Popolo" στη Villa Cella, 1960

Ένα σχολείο, το οποίο τελικά μετονομάστηκε σε «25^η Απριλίου», προς τιμήν της ημέρας απελευθέρωσης της πόλης του Reggio Emilia.

Εικόνα 1.4.3 Το σχολείο "25η Απριλίου" στη Villa Cella, 2018

Αυτή έμελε να είναι και η αρχή για τη δημιουργία επτά ακόμα σχολείων στην περιοχή της Villa Cella, τα οποία ιδρύθηκαν από γυναίκες με τη βοήθεια της Εθνικής Απελευθερωτικής Επιτροπής. Κάποια από αυτά δεν επιβίωσαν. Τα περισσότερα όμως, συνέχισαν την πορεία τους για 20 περίπου χρόνια.

Το 1950, μερικά χρόνια μετά τη δημιουργία του πρώτου σχολείου στη Villa Cella, ιδρύεται από τον ίδιο το Malaguzzi ένα κέντρο ψυχικής υγείας για παιδιά που το έχουν ανάγκη, στην πόλη του Reggio Emilia. Τότε ήταν που ο Malaguzzi άρχισε να ζει μία διπλή ζωή, ξεκινώντας την ημέρα του από το κέντρο ψυχικής υγείας το πρωί και συνεχίζοντας το απόγευμα στα διοικούμενα από τους γονείς σχολεία. Οι δάσκαλοι αυτών των σχολείων, εκπαιδευμένοι διαφορετικά ο ένας από τον άλλον, συνεργάστηκαν με τον Malaguzzi,

κάνοντας αξιόλογες προσπάθειες να κρατήσουν ζωντανά τα σχολεία παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν. Κάποια παιδιά ήταν άρρωστα και υποσιτιζόταν. Ακόμη ένα από τα βασικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν ήταν η επικοινωνία με τα παιδιά, αφού τα περισσότερα από αυτά μιλούσαν την τοπική διάλεκτο και όχι την επίσημη ιταλική γλώσσα. Καθοριστικής σημασίας αποτέλεσε η συνεργασία με τους γονείς και ιδιαίτερα με τις μητέρες των παιδιών. Μια συνεργασία, η οποία αποδείχθηκε ιδιαίτερα προσοδοφόρα για τη λειτουργία εκείνων των σχολείων καθώς και για την προετοιμασία του εδάφους για ένα ακόμα μεγάλο εγχείρημα που θα ακολουθούσε.

Το 1962, η δρομολόγηση του σχεδιασμού των πρώτων κοινοτικών σταθμών είχε ήδη αρχίσει. Το 1963, ιδρύεται πλέον ο πρώτος κοινοτικός σταθμός με το όνομα «Robinson Cruise». Σε αυτόν το σταθμό αναπτύσσεται αργότερα ένα Project εμπνευσμένο, όπως και το όνομα του σταθμού, από τις περιπέτειες του Ροβινσώνα Κρούσου. Ένα χρόνο αργότερα, δημιουργείται ο δεύτερος κοινοτικός παιδικός σταθμός με το όνομα «Άννα Φρανκ» και έπεται η ίδρυση και άλλων. Έως τότε δεν υπήρχε νόμος, που να προβλέπει την ίδρυση τέτοιων δομών. Οι δημοτικές αρχές του Reggio Emilia, επικαλούνται το εγχείρημα ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες έχουν αναπτυχθεί σε πολύ μικρότερο βαθμό σε σχέση με την ραγδαία οικονομική άνθηση της Ιταλίας. Έτσι, οι δαπάνες στον τομέα των παιδικών σταθμών θεωρούνται υποχρεωτικές πλέον, χωρίς τη συναίνεση μη κοινοτικών αρχών. Οι ανώτερες αρχές αντιτάσσονται σε αυτές τις κινήσεις και ξεσπάει πολυετής διαμάχη γύρω από τα δικαιώματα. Νικήτρια, τελικά, είναι η κοινότητα.

Το 1971 οργανώθηκε, στο Reggio Emilia, μία εθνική συνάντηση για δασκάλους. Η απήγηση ήταν τεράστια, καθώς το αναμενόμενο ήταν να παρευρεθούν 200 συμμετέχοντες, αλλά παρουσιάστηκαν 900. Το Reggio Emilia αρχίζει πλέον να αποτελεί το κέντρο μιας νέας παιδαγωγικής προσέγγισης, απευθυνόμενη στα παιδιά νηπιακής ηλικίας. Συνέπεια αυτής της συνάντησης ήταν η έκδοση της πρώτης εργασίας του Mallaguzzi σχετικά με την προσχολική εκπαίδευση, με τίτλο: «Esperienza per una nuona scuola dell' infanzia» («Εμπειρίες για ένα καινούργιο σχολείο για μικρά παιδιά»). Μερικούς μήνες αργότερα δημοσιεύτηκε η δεύτερη εργασία του Mallaguzzi με τίτλο: «La gestione social nella scuola dell' infanzia» («Η κοινοτική διοίκηση των σχολείων προσχολικής εκπαίδευσης»). Το περιεχόμενο των εργασιών αυτών αφορούσε τις ιδέες και εμπειρίες που είχαν συγκεντρώσει ο Mallaguzzi με τους δασκάλους του Reggio Emilia και της Montena.

Το 1972 ψηφίζεται ο νόμος υπ' αριθμών 444 σχετικά με τη θεμελίωση των κοινοτικών δομών. Δηλαδή, την ίδρυση σταθμών από μη εκκλησιαστικούς φορείς. Ένα χρόνο μετά τη

ψήφιση του νόμου ιδρύεται ο πρώτος δημοτικός σταθμός με το όνομα « Genoveffa Cervi». Ακολουθεί η δημιουργία και άλλων σταθμών. (Goehlich, 2003)

Το 1976 ο εκπρόσωπος της κυβέρνησης, που ασχολούνταν με θέματα της εκκλησίας, ξεκίνησε μία σειρά ραδιοφωνικών εκπομπών με προπαγανδιστικό χαρακτήρα ενάντια στα σχολεία που διοικούνταν από την πόλη του Reggio Emilia. Η εκκλησία θεωρούσε ότι το μοντέλο εκπαίδευσης και η πολιτική αυτών των σχολείων ήταν ενάντια σε αυτήν και διέφθειρε τα παιδιά.

Μερικές ημέρες μετά την εκστρατεία αυτή, ο Malaguzzi κάλεσε τους κληρικούς σε μία δημόσια συζήτηση στους παιδικούς του Reggio Emilia σε σχέση με τα θέματα που κατηγορήθηκαν. Η «συζήτηση» αυτή διήρκεσε πέντε μήνες περίπου και το αποτέλεσμα ήταν θετικό, αφού άρχισε να υπάρχει αμοιβαία κατανόηση και οι ιδέες του Malaguzzi να γίνονται πλέον αποδεκτές.

Τα έργα, τα σεμινάρια, οι συναντήσεις και οι εκδόσεις του Malaguzzi και των υπόλοιπων δασκάλων είχαν όλα συμβάλει σε μια εθνική αναγνώριση των διοικούμενων από την πόλη σχολείων. Το 1979 άρχισαν να γίνονται συχνά ανταλλαγές με αντιπροσώπους του σουηδικού υπουργείου παιδείας. Επίσης, νηπιαγωγοί και πολιτικοί από το χώρο της παιδείας επισκέπτονται το Reggio Emilia. Συγχρόνως κατά τη δεκαετία του 80', με βασικό συντονιστή το Loris Malaguzzi, πραγματοποιούνται εκθέσεις με έργα των παιδιών, μερικές εκ των οποίων είναι: «Οι εκατό γλώσσες των παιδιών» και «Όταν το μάτι πηδάει τον τοίχο». (Edwards C. , 1993)

2.1 Piazza

Η Piazza είναι τοποθετημένη στην καρδιά του κτηρίου με όλους τους υπόλοιπους χώρους να οργανώνονται γύρω από αυτήν. Είναι ένας χώρος ανοιχτός, με φυσικό άπλετο φως καθώς γυάλινοι τοίχοι τον χωρίζουν από τις αίθουσες διδασκαλίας.

Ο χώρος είναι πλημμυρισμένος με πράσινα φυτά, έπιπλα για ενήλικους και ανήλικους. Οι τοίχοι είναι γεμάτοι με φωτογραφίες των παιδιών και των παιδαγωγών σε ώρες δημιουργίας ή παιχνιδιού. Επίσης, υπάρχουν μικρές και μεγάλες εκθέσεις με έργα των παιδιών, όπως διάφορες συνθέσεις με κοχύλια ή φύλλα δέντρων. Το μαγευτικό αυτό σκηνικό έρχεται να ολοκληρώσει η αντανάκλαση των καθρεφτών που επικρατούν στο χώρο, το πρίσμα, οι περιοχές μεταμπίεσης και το κουκλοθέατρο, το οποίο είναι διακοσμημένο με τις δημιουργίες των παιδιών. Όλα αυτά συνεισφέρουν σε ένα χώρο, ο οποίος περνά το μήνυμα του σεβασμού των δυνατοτήτων των παιδιών και των οικογενειών τους. Σε όλο το περιβάλλον υπάρχει η μαρτυρία της εργασίας των παιδιών και ο σεβασμός που της αποδίδεται από τους εκπαιδευτικούς της. Η Piazza αποτελεί ένα χώρο συναντήσεων και συναναστροφών παιδιών όλων των ηλικιών, γονέων και δασκάλων.

Εικόνα 2.1.1 Η Piazza στο σχολείο Diana στο Reggio Emilia

2.2 Αίθουσες διδασκαλίας

Οι αίθουσες διδασκαλίας χαρακτηρίζονται από τα μεγάλα παράθυρα που ανοίγουν προς τα έξω, αφήνοντας το φως του ηλίου και τα παιχνιδίσματα των σκιών να εισβάλλουν στο χώρο,

προσφέροντας περισσότερες ακόμα ευκαιρίες για μάθηση. Οι γυάλινοι τοίχοι, βασικό σημείο αρχιτεκτονικής σε κάθε σχολείο του Reggio Emilia, λόγω της διαπερατότητάς τους επιτρέπουν την οπτική επαφή με τους υπόλοιπους χώρους. Βρισκόμενοι λοιπόν σε μία αίθουσα διδασκαλίας, τα παιδιά και οι δάσκαλοι έχουν τη δυνατότητα να βλέπουν συγχρόνως την Piazza και το atelier από τη μία, αλλά και τα δέντρα που βρίσκονται εξωτερικά, ολόγυρα του σχολείου από την άλλη. Αυτή η διαφάνεια προσφέρει αφενός άπλετο φως και αφετέρου την αίσθηση της ελευθερίας, αφού το μάτι δεν περιορίζεται σε τέσσερις τοίχους.

Κάθε αίθουσα χωρίζεται σε δύο εφαπτόμενα δωμάτια, υιοθετώντας μια από τις πρακτικές προτάσεις του Piaget. Σκοπός αυτού του διαχωρισμού ήταν να επιτρέπει στα παιδιά να είναι είτε μόνα τους είτε με τους δασκάλους τους. Μέσα στην τάξη διακρίνονται χώροι για μικρές και μεγάλες δραστηριότητες κατασκευών, για συγκέντρωση της ομάδας και θεατρικό παιχνίδι. Η αίθουσα περιλαμβάνει τραπεζάκια και καρέκλες όπου οι μικροί καλλιτέχνες δημιουργούν τα αριστουργήματά τους. Εργασίες και εκθέσεις των παιδιών υπάρχουν στους τοίχους και στα ράφια καθώς και mobiles, κατασκευασμένα από τα ίδια τα παιδιά, κρεμασμένα σε διάφορα σημεία της οροφής. Τέλος, φυτά, κλαδιά, κομμάτια ξύλου και καθρέφτες μπορεί να δει κανείς σε κάθε σημείο της αίθουσας.

Εικόνες 2.2.1, 2.2.2 Αίθουσες διδασκαλίας στο σχολείο Diana

2.3 Κουζίνα

Η κουζίνα είναι ένας χώρος πολύ ζωντανός. Κι εδώ επικρατούν τα μεγάλα φωτεινά παράθυρα, οι μεγάλοι πάγκοι, η καθαριότητα, η ζεστασιά. Η ετοιμασία των γευμάτων παύει να αποτελεί προσωπική υπόθεση των μαγείρων, όταν οι μικροί σεφ πιάνουν τις κουτάλες και οδηγούνται σε ένα ταξίδι ανακάλυψης και δημιουργίας, συνεπαρμένοι από την ποικιλία, τα χρώματα και τις υφές των υλικών, αφήνοντας μυρωδιές και αρώματα να πλανώνται στο χώρο, ολοκληρώνοντας την όλη διαδικασία με έναν τρόπο μαγικό.

Τα παιδιά λοιπόν, έχουν τη δυνατότητα να συμβάλλουν στη διαδικασία· ενώ ταυτόχρονα, παρατηρούν, εξερευνούν, πειραματίζονται, μαθαίνοντας να σέβονται το φαγητό, αναπτυσσόμενα γνωστικά. Η ενεργή συμμετοχή των παιδιών δεν ενθαρρύνεται απλά, μα κρίνεται και ως παιδαγωγικά σκόπιμη. Μάλιστα, οι δυνατότητες που παρέχονται για ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών οδηγούν τους ανθρώπους του Reggio Emilia να χαρακτηρίζουν την κουζίνα ως το «ατελιέ της ζωής».

2.4 Τραπεζαρία

Η τραπεζαρία αποτελεί έναν ακόμη άνετο, ευχάριστο και φωτεινό χώρο. Είναι ο χώρος στον οποίο τα παιδιά θα βρεθούνε όλα μαζί την ώρα του γεύματος, στρώνοντας τα τραπέζια με ιδιαίτερη αισθητική, χρησιμοποιώντας τραπεζομάντηλα, πορσελάνινα σερβίτσια, μαχαιροπίρουνα, γυάλινα ποτήρια και κανάτες. Εκτός από τα φυτά που υπάρχουν σε κάθε γωνιά του σχολείου, λουλούδια υπάρχουν σε βάζα, τα οποία κοσμούν τα τραπέζια, κατά τη διάρκεια του γεύματος. Η όλη διαδικασία πραγματοποιείται με απόλυτο σεβασμό, καθώς τα παιδιά στρώνουν τα τραπέζια, σερβίρονται μόνα τους το φαγητό, στην ετοιμασία του οποίου συνέβαλλαν προηγουμένως, και συζητούν τα νέα της ημέρας. Επίσης, η διατροφή των παιδιών βασίζεται στα πλαίσια της μεσογειακής αντίληψης που θέλει το φαγητό να αποτελεί και επικοινωνιακή διαδικασία, που ενώνει τα μέλη μιας οικογένειας και συμβάλλει σε ένα καλύτερο επίπεδο ζωής.

2.5 Μπάνιο

Ακούγοντας τη λέξη «μπάνιο», η εικόνα που έρχεται στο μυαλό όλων μας είναι το κλασικό μπάνιο, με τις τουαλέτες και τους νιπτήρες, ίσως και κάποιο καθρέφτη στην καλύτερη των περιπτώσεων. Στα κέντρα αγωγής του Reggio Emilia όμως ακόμα και το μπάνιο είναι ένας χώρος προσεγμένος, προσφέροντας δυνατότητες ανακάλυψης και δημιουργίας.

Αρχίζοντας από τη διάταξη, θεωρούμε σκόπιμο να αναφέρουμε πως οι τουαλέτες και οι ντουζιέρες βρίσκονται σε ξεχωριστό χώρο, για ευνόητους λόγους. Οι ντουζιέρες είναι ένα μέρος όπου είναι διαμορφωμένο κατάλληλα, ώστε τα παιδιά να έχουν τη δυνατότητα να κάνουν ντουζ μόνα τους, όποτε χρειαστεί. Οι τουαλέτες, που όπως προαναφέρθηκε είναι σε ξεχωριστό χώρο, είναι κατασκευασμένες λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των παιδιών. Φυσικά, οι τουαλέτες και οι νιπτήρες είναι στο κατάλληλο ύψος για τα παιδιά, προκειμένου να νιώθουν άνετα και να εξυπηρετούνται μόνα τους. Οι καθρέφτες δεν θα μπορούσαν να

λείπουν και από αυτόν το χώρο, κομμένοι σε διαφορετικά σχήματα, προσφέροντας στα παιδιά τη δυνατότητα να διασκεδάζουν κοιτώντας το είδωλό τους. Αυτό όμως που δεν περιμένει να δει κανείς στις τουαλέτες είναι ένα αξιοθαύμαστο δημιούργημα από χρωματιστούς σωλήνες, το οποίο κατασκεύασαν οι γονείς σε συνεργασία με τους παιδαγωγούς. Αυτοί οι σωλήνες λοιπόν, τοποθετημένοι στον τοίχο, αφήνουν το νερό να διασχίσει μία περίτεχνη και ευφάνταστη διαδρομή, αλλάζοντας χρώμα σε κάθε σωλήνα, κάθε φορά που ανοίγει η βρύση του νιπτήρα, μέχρι να καταλήξει σε αυτόν.

Εικόνα 2.5.1 Κατασκευή από σωλήνες σε κέντρο αγωγής της Ιταλίας

2.6 Atelier

Το ατελιέ, όντας από τους βασικούς χώρους των κέντρων αγωγής του Reggio Emilia, δεν θα μπορούσε παρά να αποτελεί έναν χώρο όπου η φαντασία και η δημιουργικότητα ρέουν άφθονα. Στα παλαιότερα σχολεία συναντάμε ένα κεντρικό ατελιέ, ενώ στα πιο σύγχρονα έχουν προστεθεί τα μίνι ατελιέ σε κάθε αίθουσα διδασκαλίας. Πρόκειται για χώρους σχεδιασμένους για τη διεξαγωγή ερευνών, πειραμάτων και εξάσκηση του συνόλου των δυνατοτήτων των παιδιών· ο χώρος όπου τελικά πραγματώνεται η ολόπλευρη ανάπτυξή τους. Πάνω από όλα όμως, τα ατελιέ είναι χώροι στους οποίους παράγεται πολιτισμός.

Η αίθουσα είναι μεγάλη με πολλά ράφια για τη σωστή αποθήκευση και ταξινόμηση των υλικών. Παράθυρα και γυάλινοι τοίχοι εξασφαλίζουν τον φυσικό φωτισμό αλλά και τα αισθητηριακά ερεθίσματα του περιβάλλοντος τα οποία μπορούν να εμπνεύσουν τα παιδιά. Οι επιφάνειες εργασίας είναι στο κέντρο του ατελιέ και περιμετρικά υπάρχουν τα ράφια με τα διάφορα υλικά, έτσι ώστε τα παιδιά να βρίσκονται σε ένα συνεχή «διάλογο» μαζί τους.

Εικόνα 2.6.1 Το atelier στο σχολείο Diana

Διαφορετικές υφές στους τοίχους, «παιχνιδίσματα» με το φως του ήλιου και τις σκιές, τα χρώματα, τα φυτά ασκούν όχι μόνο γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες μα και στάσεις για τη ζωή. Όπου και να κοιτάξει κανείς θα δει δημιουργίες και εκθέσεις των παιδιών με κάθε είδους υλικό. Ακόμη, ανάλογα με την εποχή εκπαιδευτικοί και μαθητές συλλέγουν και αποθηκεύουν διάφορα υλικά (φύλλα δέντρων, κλαδάκια, σύρμα, ανακυκλώσιμα υλικά κ.ά.), προκειμένου να τα χρησιμοποιήσουν για τις υπέροχες κατασκευές τους. Πολλά από τα έργα τους κρέμονται από την οροφή και άλλα κοσμούν τα ράφια, τους τοίχους. Είναι ένας χώρος όπου κάθε δημιουργική φαντασίωση του παιδιού γίνεται έργο.

Κεφάλαιο 3 - Η φιλοσοφία του Reggio Emilia

3.1 Οι βασικές αρχές

Η προσέγγιση του Reggio Emilia θέτει στο κέντρο της το ίδιο το παιδί. Η εικόνα του πλούσιου παιδιού, όπως έλεγε ο Malaguzzi αρχικά εδραιώθηκε στο νου της κοινότητας και έπειτα έγινε πράξη. Οι βασικές αρχές της προσέγγισης, χάρη στις οποίες τελικά η εικόνα του πλούσιου παιδιού απέκτησε ρεαλιστική διάσταση είναι οι έξι:

- Τα παιδιά πρέπει να έχουν κάποιον έλεγχο πέρα από τη κατεύθυνση της μάθησής τους.
- Τα παιδιά πρέπει να είναι σε θέση να μάθουν μέσα από την αφή, την κίνηση, την ακοή, την όραση και την ακρόαση.
- Τα παιδιά αναπτύσσουν σχέσεις με τους συνομήλικούς τους όσο και με υλικά στοιχεία του περιβάλλοντος, τα οποία πρέπει να έχουν την δυνατότητα να τα εξερευνούν.
- Τα παιδιά πρέπει να έχουν ατελείωτους τρόπους και ευκαιρίες να εκφράζονται.

3.2 Οι εκατό υπάρχουν!

Σύμφωνα με την τελευταία αρχή ο Loris Malaguzzi αποφάσισε να συντάξει ένα ποίημα μέσα στο οποίο διακρίνονται οι τρόποι έκφρασης του παιδιού και κατ' επέκταση η φιλοσοφία του Reggio Emilia.

Αποκλείεται! οι εκατό υπάρχουν...

Το παιδί αποτελείται από εκατό.
Το παιδί έχει εκατό γλώσσες,
εκατό χέρια, εκατό σκέψεις,
εκατό τρόπους σκέψης, παιχνιδιού, ομιλίας.
Εκατό, πάντα εκατό τρόπους
να ακούει, να θαυμάζει, να αγαπά.
Εκατό χαρές για
να τραγουδά και να καταλαβαίνει.
Εκατό κόσμους να ανακαλύπτει.
Εκατό κόσμους να εφευρίσκει.

Εκατό κόσμους να ονειρεύεται.
Το παιδί έχει εκατό γλώσσες
(και εκατό, εκατό, εκατό ακόμη...)
Αλλά του κλέβουν τις ενενήντα εννιά.
Το σχολείο και ο πολιτισμός
διαχωρίζουν το κεφάλι από το σώμα.

Λένε στο παιδί:
να σκέφτεται χωρίς τα χέρια,
να τα καταφέρνει χωρίς το μυαλό,
να ακούει και να μη μιλάει,
να κατανοεί χωρίς να χαίρεται,
να αγαπάει και να θαυμάζει
μόνο το Πάσχα και τα Χριστούγεννα.

Λένε στο παιδί:
να ανακαλύψει έναν κόσμο που ήδη υπάρχει.

Και από τις εκατό
του κλέβουν τις ενενήντα εννιά.

Λένε στο παιδί:
ότι η εργασία και το παιχνίδι,
η πραγματικότητα και η φαντασίωση,
η επιστήμη και η φαντασία,
ο ουρανός και η γη,
η λογική και το όνειρο,
είναι πράγματα που δεν πάνε μαζί.

Και έτσι λένε στο παιδί
ότι οι εκατό γλώσσες δεν υπάρχουν.

Το παιδί λέει:
Αποκλείεται!!! Οι εκατό υπάρχουν...

Λένε ότι μία εικόνα ισούται με χίλιες λέξεις. Το παραπάνω ποίημα δεν ισούται μονάχα με μία αλλά με εκατό εικόνες. Συνεπώς θα χρειαζόμασταν 100.000 λέξεις για να το αναλύσουμε.

Κεφάλαιο 4 - Παιδαγωγική τεκμηρίωση

4.1 Η έννοια της παιδαγωγικής τεκμηρίωσης

Η τεκμηρίωση του Reggio Emilia έχει τη δυνατότητα να εξυπηρετεί πολλούς σκοπούς κατά τη διάρκεια της μαθησιακής εμπειρίας των παιδιών. Κατά τον ορισμό της τεκμηρίωσης, πρέπει να το θεωρηθεί ως μια διαδικασία, μια ενέργεια, μια «συστηματική πράξη συλλογής, ερμηνείας και προβληματισμού πάνω σε συγκεκριμένα ίχνη μάθησης» (Gambetti). Με την εστίαση της προσοχής μας στη μάθηση των παιδιών, η τεκμηρίωση μπορεί να χρησιμεύσει ως ένα πολύτιμο εργαλείο διδασκαλίας, έρευνας και αξιολόγησης. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της τεκμηρίωσης, όπως εφαρμόζεται στο Reggio Emilia, είναι η εστίαση στο πώς και τι μαθαίνουν τα παιδιά. Η τεκμηρίωση περιλαμβάνει συνήθως δείγματα του έργου των παιδιών, φωτογραφίες των παιδιών που συμμετέχουν στην εργασία του έργου, σχόλια και αντίγραφα συνομιλιών. Παραδείγματα της εργασίας των παιδιών και προβληματισμοί σχετικά με τις διαδικασίες μπορούν να προβληθούν στις αίθουσες διδασκαλίας. Τα έγγραφα υπογραμμίζουν πώς τα παιδιά σχεδίαζαν, πραγματοποίησαν και ολοκλήρωσαν το έργο τους.

4.2 Η αφετηρία της παιδαγωγικής τεκμηρίωσης και η εξέλιξή της

Ο Malaguzzi, το 1970 προτείνει τη δημιουργία ενός ετήσιου ημερολογίου τάξης, το οποίο θα συμπληρώνονταν χειρόγραφα από τις παιδαγωγούς. Η ιδέα ήταν πρωτότυπη και αναγκαία, όπως αποδείχθηκε στη συνέχεια, αλλά όχι ιδιαίτερα αποτελεσματική με αυτόν τον τρόπο. Έτσι, τα ημερολόγια με αυτή τη μορφή εγκαταλείπονται σταδιακά από τις παιδαγωγούς, οι οποίες αποφασίζουν να τροποποιήσουν την αρχική ιδέα, εισάγοντας νέους τρόπους καταγραφής, δίνοντας νέο νόημα στην έννοια της τεκμηρίωσης.

Εμπλουτίζουν το περιεχόμενό τους δίνοντας έμφαση στο πλαίσιο μίας δράσης και όχι αποκλειστικά στην ίδια τη δράση. Ακόμη, προστίθενται σκέψεις και συναισθήματα των ίδιων των εκπαιδευτικών. Παρατηρούν βαθύτερα καθημερινές στιγμές από τις οποίες τελικά προκύπτουν ερωτηματικά με τα αίτια και τα κίνητρα της δράσης και στοιχεία επίσης που θα χρησιμοποιηθούν για το μετέπειτα σχεδιασμό δραστηριοτήτων. Συναντήσεις πραγματοποιούνται ανά τακτά χρονικά διαστήματα στις οποίες συνεξετάζεται το περιεχόμενο των ημερολογίων. Σημαντικό ρόλο παίζει και εδώ ο διάλογος μέσω του οποίου γίνονται προσπάθειες ερμηνείας των αποριών που προέκυψαν ώστε να οργανωθεί καλύτερα το

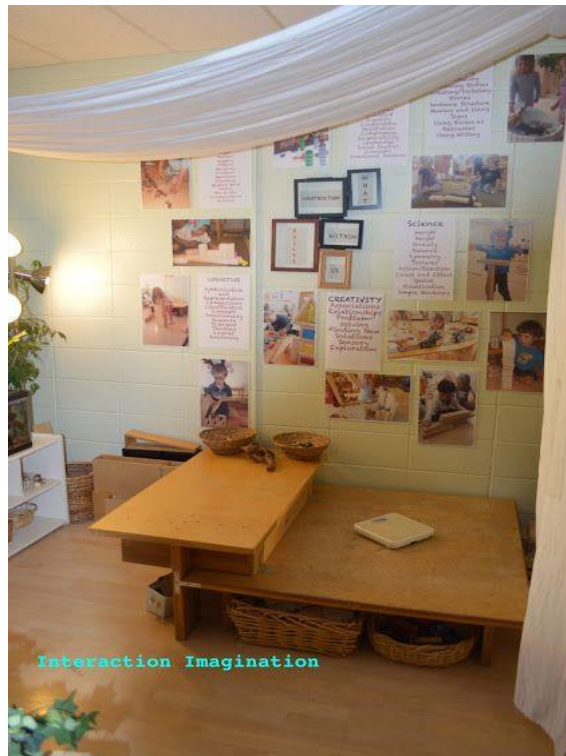
παιδαγωγικό έργο. Τέλος, δεν πρέπει να παραλείψουμε την πρόσθεση επιπλέον στοιχείων στις καταχωρήσεις των ημερολογίων, όπως φωτογραφίες, σκίτσα, σκαριφήματα.

4.3 Οφέλη της παιδαγωγικής τεκμηρίωσης

Η υψηλής ποιότητας τεκμηρίωση της εργασίας και των ιδεών των παιδιών συμβάλλει στην ποιότητα ενός προγράμματος πρόωρης παιδικής ηλικίας με πολλούς τρόπους όπως:

➤ **Κάνει την εκμάθηση ορατή**

Η τεκμηρίωση πρέπει να κάνει τη μάθηση ορατή στο ακροατήριο της. Παρέχοντας αποδεικτικά στοιχεία για την μάθηση των παιδιών σε όλες τις περιοχές ανάπτυξής τους, μέσω φωτογραφιών, καταγραφών συνομιλιών και αντικειμένων της εργασίας τους, μπορούμε να δούμε ξεκάθαρα τη διαδικασία μάθησης.

Εικόνα 4.3.1 Αξιοποίηση της φωτογραφίας και των σημειώσεων ως μέσο παιδαγωγικής τεκμηρίωσης

➤ **Βελτιώνει τη μάθηση των παιδιών**

Η τεκμηρίωση μπορεί να συμβάλλει στο βάθος της μάθησης των παιδιών από τα έργα τους και από άλλες εμπειρίες εργασίας. Ο Loris Malaguzzi επισημαίνει ότι μέσα από την τεκμηρίωση τα παιδιά «γίνονται ακόμα πιο περίεργα, ενδιαφέρονται και σίγουρα καθώς σκέπτονται την έννοια του τι έχουν πετύχει» (Malaguzzi,1993). Με την προετοιμασία και

την παρουσίαση αποδεικτικών στοιχείων της μαθησιακής εμπειρίας των παιδιών, τα παιδιά μπορούν να αναλογιστούν την εμπειρία και το έργο τους, τα οποία μπορούν να φέρουν νέες αντιλήψεις και να εμβαθύνουν στη σκέψη, την αμφισβήτηση και το διάλογο. Η τεκμηρίωση των ιδεών, των σκέψεων και των συναισθημάτων των παιδιών είναι ένας πολύ καλός τρόπος για να τονωθεί η μνήμη των εμπειριών.

Εικόνα 4.3.2 Έκθεση των έργων των παιδιών, στα πλαίσια της τεκμηρίωσης

➤ **Ενθαρρύνει τη συμμετοχή των γονέων**

Η ανταλλαγή τεκμηριωμένης εργασίας στο σχολείο με γονείς είναι ένας πολύ καλός τρόπος για τους γονείς να συμμετέχουν στη μάθηση του παιδιού τους με πιο οικείο τρόπο. Η τεκμηρίωση επιτρέπει επίσης στους γονείς να κατανοούν τη δουλειά και τη μάθηση που εμπλέκεται στο παιδί τους και να σκεφτούν τρόπους με τους οποίους μπορούν να συμβάλλουν στο έργο αφού εξετάσουν την τεκμηρίωση:

- Ακούγοντας τις σκέψεις και τις ιδέες του παιδιού τους
- Βοηθώντας τους να συλλέξουν υλικά που μπορεί να χρειαστούν
- Βοηθώντας τους να καταγράψουν τις ιδέες τους σε ένα χαρτί
- Κάνοντας προτάσεις
- Με την ανάγνωση μαζί με το παιδί για το θέμα

Εικόνα 4.3.3 Η ενεργή συμμετοχή των γονέων στη μάθηση των παιδιών τους ενισχύεται μέσω της τεκμηριωμένης εργασίας

➤ **Η εκτίμηση των έργων των παιδιών**

Με την προβολή της εργασίας των παιδιών, οι προσπάθειες, οι ιδέες και η εκμάθηση γίνεται με σεβασμό ενώ υποστηρίζεται η αξία των παιδιών και νιώθουν ικανά και δημιουργικά. Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδέες και τα έργα των παιδιών παραπέμπουν τα παιδιά να κατανοήσουν ότι οι προσπάθειές τους και οι ιδέες τους παίζουν σημαντικό ρόλο και εκτιμούνται από όλους. Η διαδικασία μάθησης και τα αποτελέσματα θα είναι πιο ικανοποιητικά για εκείνα αν η διαδικασία εκμάθησης τους αναγνωρίζεται, εκτιμάται και εμφανίζεται με σεβασμό.

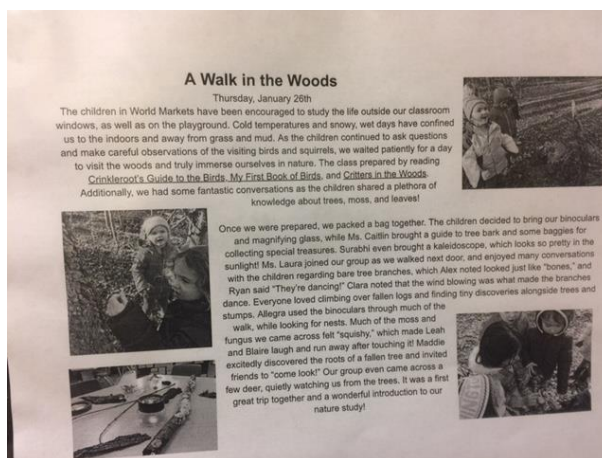

Εικόνα 4.3.4 Παιδαγωγική τεκμηρίωση

➤ **Συμβάλλει στο σχεδιασμό και την αξιολόγηση του δασκάλου**

Οι δάσκαλοι χρησιμοποιούν την τεκμηρίωση για να σχεδιάζουν συνεχώς, βασιζόμενοι στα αποδεικτικά της στοιχεία καθώς προχωρά η εργασία. Επίσης οι δάσκαλοι χρησιμοποιούν την τεκμηρίωση για να συζητήσουν ιδέες, σκέψεις και νέες δυνατότητες με τα παιδιά κατά τη

διάρκεια της εργασίας τους. Η τεκμηρίωση παρέχει συνεχή σχεδιασμό και αξιολόγηση που μπορεί να γίνει από την ομάδα ενηλίκων που εργάζονται με τα παιδιά.

Εικόνα 3.3.5 Παιδαγωγική τεκμηρίωση

4.4 Μέσα παιδαγωγικής τεκμηρίωσης

Τα μέσα της παιδαγωγικής τεκμηρίωσης διακρίνονται σε λεκτικά, γραφικά και απεικονιστικά. Βίντεο, φωτογραφίες, μαγνητοφωνήσεις, γραπτές σημειώσεις αλλά και έργα των παιδιών συμπεριλαμβάνονται σε αυτά. Οι εκπαιδευτικοί, βάσει των χαρακτηριστικών της δράσης που θα απαθανατίσουν, επιλέγουν το μέσο που θα χρησιμοποιήσουν.

Χειρόγραφες σημειώσεις

Πρόκειται ίσως για το πιο οικείο, απλό και οικονομικό μέσο, οι σημειώσεις διακρίνονται σε ελεύθερες και δομημένες. Βασικό στοιχείο σε κάθε περίπτωση αποτελεί η περιγραφικότητα και η αναγνωσιμότητα του περιεχομένου τους, ώστε να αποτελέσουν έναυσμα για διάλογο.

Φωτογραφία

Η φωτογραφία θεωρείται επίσης ένα διαδεδομένο μέσο εύκολο στη χρήση και με σχετικά χαμηλό κόστος. Με τη φωτογραφία καταγράφεται μια στιγμή δράσης, μέσα από την οποία αποκτώνται στοιχεία για τα υποκείμενα, καθώς και για το πλαίσιο αυτής (συναισθήματα, κλίμα). Με παρόμοιο τρόπο γίνεται και η χρήση των διαφανειών ή slides. Ωστόσο, η προβολή τους πραγματοποιείται στον τοίχο ή σε μεγάλες επιφάνειες προβολής. Ο συγκεκριμένος τρόπος οδηγεί σε μία διαφορετική προσέγγιση της εικόνας και των στοιχείων της.

Βίντεο

Το βίντεο είναι το μέσο, το οποίο θα μπορούσαμε να πούμε πως μας προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα του πλαισίου και των στοιχείων δράσης. Συνδυάζοντας οπτικά αλλά και ηχητικά στοιχεία μας δίνει τη δυνατότητα να παρατηρήσουμε και να μελετήσουμε τη θέση των υποκειμένων στο χώρο, την κίνησή τους σε αυτόν, τις αντιδράσεις, τις αλληλεπιδράσεις, το περιβάλλον, τον φωτισμό, ενισχύοντας έτσι την αφηγηματικότητα και τη διεξαγωγή νέων συμπερασμάτων.

Μαγνητοφώνηση

Μέσω αυτής συλλέγονται ηχητικά στοιχεία, τα οποία συνήθως απομαγνητοφωνούνται και μεταφέρονται στο χαρτί. Λέγοντας ηχητικά στοιχεία, εννοούμε οτιδήποτε μπορεί να καταγραφεί μέσω της μαγνητοφώνησης όπως διάλογοι, παύσεις, ήχοι του περιβάλλοντος. Κάτι στο οποίο θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση είναι τα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης φωνής (ένταση, τονικό ύψος, διάρκεια, παύση, χροιά, ύψος).

Σκίτσα και σκαριφήματα

Χρησιμοποιούνται για την καταγραφή ορισμένων στοιχείων ιδιαίτερα όταν προκύπτει το ζήτημα των σχέσεων. Εκτός από τα σκίτσα των εκπαιδευτικών χρησιμοποιούνται και αυτά των παιδιών, πάνω στα οποία προστίθενται απόψεις των ίδιων.

Η προσέγγιση Reggio πιστεύει ότι είναι σημαντικό να τεκμηριώνεται και να επιδεικνύεται η εργασία των παιδιών και ταυτόχρονα να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται αυτές οι πληροφορίες. Σύμφωνα με το Malaguzzi: «Αν εσύ είχες δει όλα αυτά που είχα να κάνω.» Το παιδί θέλει αυτή τη παρατήρηση. Όλοι το θέλουμε αυτό. Αυτό σημαίνει ότι όταν μαθαίνεις να παρατηρείς το παιδί, μαθαίνεις πολλά πράγματα που δεν υπάρχουν στα βιβλία εκπαιδευτικά ή ψυχολογικά. Το παιδί θέλει να παρατηρηθεί, αλλά δεν θέλει να κριθεί».

Κεφάλαιο 5 - Σχέσεις και ρόλοι

Η ομαλή λειτουργία των κέντρων αγωγής του Reggio Emilia εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Ένας από αυτούς είναι οι εμπλεκόμενοι στην εκπαιδευτική διαδικασία, δηλαδή οι μαθητές, οι γονείς, το εκπαιδευτικό, βοηθητικό και διοικητικό προσωπικό. Το προσωπικό ενός κέντρου αγωγής του Reggio Emilia αποτελείται από τους εκπαιδευτικούς-δασκάλους, την *attelierista*, την παιδαγωγό (*pedagogista*), το βοηθητικό προσωπικό, τις μαγείρισσες και τους εργαζόμενους καθαριότητας. Βασική προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία λοιπόν είναι η συνεργασία μεταξύ τους. Κάτι το οποίο επιτυγχάνεται πιο εύκολα εφόσον δεν υπάρχουν σχέσεις ιεραρχίας μεταξύ των μελών αλλά σχέσεις ισότητας.

5.1 Ο εκπαιδευτικός

Εκπαιδευτικός είναι αυτός που «διδάσκει» στα παιδιά. Ωστόσο, στα κέντρα αγωγής του Reggio Emilia ο ρόλος του εκπαιδευτικού σημαίνει πολλά παραπάνω. Είναι αυτός που θα φροντίσει τα παιδιά, θα τα αγαπήσει, θα τα προστατεύσει, θα τα σεβαστεί, θα τα ακούσει με προσοχή, θα θέσει προβληματισμούς, θα τα ενθαρρύνει, θα τους προσφέρει ευκαιρίες για μάθηση και αλληλεπίδραση και τελικά ο ίδιος θα διδαχθεί από τα παιδιά.

Σε κάθε τάξη (2-3 ετών) υπάρχουν 2 εκπαιδευτικοί ανά 18 παιδιά, ενώ στα νηπιακές ηλικίες η αναλογία είναι 2 εκπαιδευτικοί ανά 25-28 παιδιά. Ο εκπαιδευτικός εργάζεται 36 ώρες την εβδομάδα, εκ των οποίων οι 5 αφορούν συναντήσεις, συμβούλια και σεμινάρια επιμόρφωσης. Ο κάθε εκπαιδευτικός δουλεύει οχτώ ώρες ημερησίως (8π.μ – 4μ.μ). Το τμήμα των νηπίων έχει σταθερό ωράριο, ενώ το τμήμα των βρεφών έχει κυλιόμενο ωράριο. Αν χρειαστεί από τις 4μ.μ έως τις 7μ.μ απασχολείται από το βοηθητικό παιδαγωγικό προσωπικό.

5.2 Ο δάσκαλος εικαστικών (*attelierista*)

Ο δάσκαλος εικαστικών κατέχει έναν από τους κεντρικούς ρόλους στα κέντρα αγωγής του Reggio Emilia. Συνήθως οι δάσκαλοι εικαστικών προέρχονται από τον χώρο των τεχνών. Πρόκειται για άτομα που διακατέχονται από έντονη δημιουργικότητα. Άτομα τα οποία μπορούν να προκαλέσουν τη φαντασία των παιδιών και να εκμαιεύσουν τις ιδιαίτερες ικανότητες που αυτά έχουν. Βασικός χώρος της δράσης τους είναι το atelier, στο οποίο εκτυλίσσονται οι κεντρικές δραστηριότητές με τους μαθητές, χωρίς όμως να περιορίζονται εκεί. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος τους στη διεξαγωγή των project, καθώς συντονίζουν τους εκπαιδευτικούς και τα παιδιά.

Σύμφωνα με τη Veia Vecchi ο δάσκαλος εικαστικών έφερε στα κέντρα αγωγής του Reggio Emilia κάτι παραπάνω από υλικά και αντικείμενα: «Έφερε μία σκέψη. Τη σκέψη του δικαιώματος, της επάρκειας, της ανάγκης που έχουν τα παιδιά και οι ενήλικες να εκφράσουν τον εαυτό τους με νέους τρόπους ή γλώσσες. Εκατοντάδες, χιλιάδες τρόπους».

5.3 Ο παιδαγωγός (Pedagogista)

Ο όρος «παιδαγωγός» στο Reggio Emilia πρωτοεμφανίστηκε κατά τις δεκαετίες '60-'70, όπου λειτούργησαν και τα πρώτα δημοτικά κέντρα προσχολικής αγωγής. Κάθε παιδαγωγός είναι υπεύθυνος για 5 περίπου κέντρα αγωγής.

Βασική ευθύνη του παιδαγωγού είναι η οργάνωση των δράσεων των δασκάλων και η επιμόρφωσή τους. Ο παιδαγωγός θα πρέπει να είναι σε θέση να ακούει τους δασκάλους, να τους συντονίζει, να προάγει γνώση και διάχυση απόψεων και ιδεών. Επιπλέον, είναι ο συνδεδετικός κρίκος μεταξύ κοινότητας και σχολείου. Παρευρίσκεται σε συναντήσεις με τους γονείς των παιδιών και άλλους παιδαγωγούς, με τους οποίους συνδιαλέγεται προκειμένου να υπάρξει ανταλλαγή απόψεων και λήψη αποφάσεων. Όλες αυτές οι συναντήσεις παίζουν σπουδαίο ρόλο καθώς, σύμφωνα με την παιδαγωγό Paola Cagliari, η οποία τονίζει την αξία της συνεργασίας: «Κανένας δάσκαλος, παιδαγωγός ή γονέας δε μπορεί να έχει ατομικά περισσότερες ή καλύτερες ιδέες από αυτές, που παράγονται στα πλαίσια μίας ομάδας που συνδιαλέγεται. Μιλάμε για μία νέα ηθική συμβίωσης, που προϋποθέτει να ακούμε, να αγκαλιάζουμε και να αναγνωρίζουμε τον άλλον, είτε είναι ενήλικας, είτε είναι παιδί» (Θωμάϊς Καπουλίτσα-Τρούλου, 2012).

5.4 Οι γονείς

Κάθε εκπαιδευτική προσέγγιση τοποθετεί τους γονείς σε ξεχωριστή θέση. Κάποιοι παιδαγωγοί, θεώρησαν ότι η οποιαδήποτε εμπλοκή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία θα μπορούσε να αποβεί μοιραία για την εξέλιξη του παιδιού. Έτσι, κράτησαν τους γονείς αποστασιοποιημένους. Άλλοι δεν ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με το συγκεκριμένο θέμα, κρατώντας μία ουδέτερη στάση. Ωστόσο, στη συγκεκριμένη προσέγγιση, του Reggio Emilia, οι γονείς θεωρούνται εξ' αρχής αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Εξ' άλλου, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ήταν οι ίδιοι οι γονείς που πίστεψαν στα παιδιά τους. Πάλεψαν τόσο έντονα για την εκπαίδευση και για ένα καλύτερο μέλλον, παρ' όλες τις δυσχέρειες που υπήρχαν.

Εικόνα 4.4.1 Επιγραφή, που δημιουργήθηκε έξω από το σχολείο «25^η Απριλίου», σύμφωνα με μία μαρτυρία: «Εμείς μαζί, άνδρες και γυναίκες, κατασκευάσαμε τα τείχη αυτού του σχολείου, γιατί θέλαμε κάτι νέο και διαφορετικό για τα παιδιά μας. Μάιος, 1945»

Αυτούς τους γονείς, πώς θα μπορούσε να τους κρατήσει κανείς εκτός της τάξης; Στα κέντρα αγωγής του Reggio Emilia λοιπόν, οι γονείς έχουν κάθε λόγο στην εκπαιδευτική διαδικασία, συμμετέχουν, όπως προαναφέραμε, σε συναντήσεις και στη λήψη αποφάσεων καθώς και στις δράσεις του σχολείου. Δεν είναι λίγες οι φορές που οι γονείς συμμετέχουν ακόμα και σε projects.

Η ενεργή συμμετοχή των γονέων έχει ουσιαστικά οφέλη. Με αυτόν τον τρόπο χτίζεται μία σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των γονέων και των δασκάλων-παιδαγωγών. Παράλληλα, υπάρχει βαθύτερη κατανόηση της μάθησης καθώς και μία κοινή γραμμή πλεύσης γονέων και δασκάλων.

Κεφάλαιο 6 - Ο τρίτος Δάσκαλος

6.1 Ένας χώρος που διδάσκει

Στα σχολεία του Reggio Emilia η διαπαιδαγώγηση επιτυγχάνεται από το ίδιο το περιβάλλον, το οποίο σε συνδυασμό με τους δύο παιδαγωγούς, θεωρείται ο «τρίτος δάσκαλος». Η διαμόρφωση των χώρων καθώς και η επιλογή των υλικών, όπως αναφέραμε και σε προηγούμενα κεφάλαια δεν είναι καθόλου τυχαία. Πρόκειται για χώρους που συνδυάζουν φινέτσα, κουλτούρα και πρακτικότητα. Ο κάθε χώρος στα σχολεία του Reggio Emilia είναι διαμορφωμένος έτσι ώστε τα παιδιά να εκλαμβάνουν το μέγιστο δυνατό των ερεθισμάτων. Συγχρόνως, κατά τη διάρκεια του έτους φυσικά δύνανται και «απαιτείται» η αναδιαμόρφωση χώρου και υλικών, με την ενεργή συμμετοχή των παιδιών, προτείνοντας τις όποιες τροποποιήσεις επιθυμούν, ώστε να εξυπηρετούνται καλύτερα οι ανάγκες τους. Αυτό που θα πρέπει να γίνει κατανοητό ιδιαίτερα από τους παιδαγωγούς είναι ότι το σχολείο ουσιαστικά «ανήκει» στο παιδί, άρα θα πρέπει να είναι δομημένο στα δικά του μέτρα και σταθμά. Το παιδί θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να αλληλεπιδρά, να μαθαίνει και να δημιουργεί μέσα από το περιβάλλον, είτε πρόκειται για εσωτερικό, είτε για εξωτερικό. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται και εδώ στη συμμετοχή των γονέων μέσα από τη συνεργασία τους με τους παιδαγωγούς, δημιουργώντας έτσι ένα συνονθύλευμα σκέψεων πράξεων και ιδεών.

Σύμφωνα με το Malaguzzi:

«Εκτιμούμε το χώρο για τη δύναμη που έχει να οργανώνει, να προωθεί ευχάριστες σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους διαφορετικών ηλικιών, να δημιουργεί ένα όμορφο περιβάλλον, να παρέχει τη δυνατότητα αλλαγών, να προωθεί επιλογές και δραστηριότητες, καθώς και για τη δυνατότητα να «πυροδοτεί» κάθε είδους κοινωνική, συναισθηματική και γνωστική μάθηση. Όλα αυτά συμβάλλουν σε μια αίσθηση ευημερίας και ασφάλειας των παιδιών. Σκεφτόμαστε επίσης ότι ο χώρος πρέπει να είναι ένα είδος φυτωρίου όπου ευδοκιμούν ιδέες, αξίες, συμπεριφορές και ο πολιτισμός των ανθρώπων που ζουν σε αυτόν.» (Edwards Carolyn, 2016)

Κεφάλαιο 7 – Παιδαγωγικό Υλικό

Η προσέγγιση του Reggio Emilia δίνει γενικότερα τη δυνατότητα στο παιδί από μικρή ηλικία να λαμβάνει ερεθίσματα και να αλληλεπιδρά με το περιβάλλον. Επίσης δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να κάνουν νέες ανακαλύψεις και να βλέπουν με ποικίλες οπτικές πράγματα και καταστάσεις. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από δραστηριότητες αλλά και από το παιδαγωγικό υλικό που χρησιμοποιείται.

Εικόνα 7.0.1 Η επεξεργασία ενός φύλλου κάτω από τις ακτίνες του ήλιου

Παιδαγωγικό υλικό στη προσέγγιση του Reggio Emilia θεωρείται οποιοδήποτε υλικό μπορεί να επεξεργαστεί από τα ίδια τα παιδιά. Υλικό από τη φύση είναι αυτό που χρησιμοποιείται κατά κόρον. Τα παιδιά, καθώς και οι εκπαιδευτικοί, όπως έχουμε αναφέρει σε προηγούμενα κεφάλαια, συλλέγουν και ανανεώνουν υλικά που συναντά κανείς στην ανακύκλωση ή στη φύση (π.χ. φύλλα, βότσαλα, ξυλαράκια, φλούδες κορμού, λουλούδια, χαρτόνια, καπάκια, ζελατίνες, σωλήνες, κοχύλια, φύκια, άμμο). Άλλα υλικά που χρησιμοποιούνται είναι διάφορα είδη χρωμάτων και μολυβιών, κόλλες, γύψος, πηλός, πλαστελίνη, κιμωλίες, μελάνια. Η ανάδειξη του παιδαγωγικού υλικού συμπληρώνεται με τη χρήση κάποιων «εργαλείων», στα οποία θα αναφερθούμε παρακάτω, προσδίδοντας έτσι μία ιδιαίτερη πινελιά στη διαδικασία της μάθησης.

7.1 Φωτοτράπεζα

Πρόκειται ουσιαστικά για ένα τραπέζι σε ορθογώνιο σχήμα συνήθως, του οποίου η οριζόντια επιφάνεια είναι από λευκό πλεξιγκλάς σχετικά αδιαφανές κάτω από το οποίο υπάρχουν λάμπες ψυχρού-λευκού φωτός. Από το εσωτερικό του τραπεζιού πηγάζει φως, το οποίο διαχέεται σε όλη την επιφάνειά του. Η φωτοτράπεζα τοποθετήθηκε αρχικά στα

κεντρικά atelier των κέντρων αγωγής καθώς εκεί υπήρχε πλήθος υλικών για την οποιαδήποτε σύνθεση ή κατασκευή. Στη συνέχεια, αφού στα περισσότερα κέντρα δημιουργήθηκαν και μίνι-atelier προστέθηκαν φωτοτράπεζες και σε αυτά. Παράλληλα, μπορεί να τοποθετηθεί σε οποιονδήποτε από τους υπόλοιπους χώρους εφόσον είναι απαραίτητο.

Η φωτοτράπεζα είναι «πολυλειτουργική». Στην επιφάνεια, ο φωτισμός της οποίας ελέγχεται από έναν διακόπτη, είναι δυνατό να τοποθετηθεί και να χρησιμοποιηθεί κάθε είδους υλικό, καθώς είναι ανθεκτική και αδιάβροχη. Άμμο, φύλλα, ξυλαράκια, χαρτόνια, χρώματα· είναι μερικά μόνο από τα συνήθη υλικά που χρησιμοποιούν τα παιδιά. Πάνω στη φωτοτράπεζα τα παιδιά δύνανται να κάνουν συνθέσεις, να ζωγραφίσουν καθώς επίσης να παρατηρήσουν καλύτερα αντικείμενα ή ακόμα και πλάσματα από το μικρόκοσμο του ζωικού βασιλείου (έντομα, σαλιγκάρια, πεταλούδες).

Εικόνες 7.1.1, 7.1.2 Φωτοτράπεζες

Ο προτζέκτορας εδώ μπορεί να συνοδεύσει την όλη διαδικασία, προβάλλοντας, για παράδειγμα, μία σύνθεση στον τοίχο, όπου το παιδί παρατηρεί το «έργο» του, τις σκιές που πιθανότατα δημιουργούνται από το ίδιο ή από άλλα αντικείμενα, λαμβάνοντας έτσι περισσότερα ακόμα ερεθίσματα και ευκαιρίες για μάθηση.

Εικόνα 7.1.3 Χρήση του προτζέκτορα συνδυαστικά με τη φωτοτράπεζα

Αναφερόμενοι στην φωτοτράπεζα δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε τη «ζεστασιά» που αυτή εκπέμπει κατά τη διάρκεια της χρήσης της, δημιουργώντας έτσι σε μία ιδιαίτερη συναισθηματική κατάσταση, χωρίς όμως να αποτελεί κίνδυνο για τα παιδιά, αφού πρόκειται για λευκό-ψυχρό φως.

Τα μεγέθη της είναι ποικίλα και μπορεί να αξιοποιηθεί για ομαδική ή ατομική εργασία. Ανάλογα με την εκάστοτε χρήση, τοποθετούνται σε σκοτεινούς χώρους ή σε φωτεινούς, ακόμα και κοντά σε παράθυρα ή καθρέφτες για την εκμετάλλευση του φυσικού φωτισμού.

Εικόνα 7.1.4 Φωτοτράπεζα κοντά σε καθρέφτες

Η φωτοτράπεζα είναι ένα «πολυεργαλείο». Η πρώτη χρήση του πιθανότατα συναντάται πριν αρκετά χρόνια στα κέντρα αγωγής του Reggio Emilia. Σήμερα, η φωτοτράπεζα χρησιμοποιείται, στα σχολεία αλλά και σε διάφορους άλλους φορείς ή υπηρεσίες. Πρόκειται για ένα τόσο απλό αντικείμενο που προσφέρει τόσο περίπλοκα και αξιοθαύμαστα αποτελέσματα στη διαδικασία της μάθησης και όχι μόνο.

7.2 Πρίσμα

Ένα «εργαλείο», αν μπορούμε να το ονομάσουμε έτσι, το οποίο πλαισιώνει την παιδαγωγική προσέγγιση, είναι το πρίσμα, που μπορεί κανείς να το συναντήσει σε αρκετούς χώρους στα κέντρα αγωγής του Reggio Emilia. Τι είναι όμως το πρίσμα;

Πρόκειται για τρία μεγάλα κομμάτια ενωμένα, σε μορφή ισόπλευρου τριγώνου, με εξωτερική επένδυση πλαστικού ή ξύλου. Εσωτερικά, σε κάθε πλευρά υπάρχει καθρέφτης. Έτσι, το παιδί, εισερχόμενο στο πρίσμα, με την περιέργεια που το διακατέχει συνήθως σε

αυτή την ηλικία, οδηγείται ακούσια στην ανακάλυψη του εαυτού του. Μέσα στο πρίσμα, αντικατοπτρίζεται σε κάθε πλευρά, παρατηρώντας έτσι διαφορετικές οπτικές του εαυτού του.

Εικόνα 7.2.1 Παιδιά μέσα στο πρίσμα

Κεφάλαιο 8 - Project

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση αυτής της ενότητας, θα προσπαθήσουμε να αποσαφηνίσουμε τον όρο *μέθοδος project*, ο οποίος είναι ιδιαίτερα γνωστός στο χώρο της παιδαγωγικής. Η μέθοδος project ή αλλιώς τα σχέδια εργασίας, εντάσσονται στα όρια της ονομαζόμενης προοδευτικής παιδαγωγικής. Κύριο χαρακτηριστικό αυτού του τρόπου διδασκαλίας είναι η ενεργή συμμετοχή των παιδιών στις δραστηριότητες με έναν οργανωμένο τρόπο δράσης, ώστε να προβούν στην επίλυση ενός ζητήματος, το οποίο απασχολεί την σχολική τάξη (Κιτσαράς, 2004). Ο τρόπος διεξαγωγής του μαθήματος εξαρτάται από την σχολική ομάδα και αποσκοπεί στην επίλυση ενός προβλήματος (Χρυσυφίδης, 2000, σελ. 43). Πρόκειται, για την μελέτη ενός θέματος από μια ομάδα παιδιών, η οποία μελέτη, δεν είναι επιφανειακή, αλλά γίνεται σε βάθος για την καλύτερη κατανόηση του θέματος από τα παιδιά (Katz&Chard, 1989).

Τα σχέδια εργασίας αποτελούν μια μορφή «ανοικτής» και «σύνθετης» διδακτικής διδασκαλίας. Σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, έχουν ως κύριο στόχο την ομαδικότητα και την συνεργασία για την επίλυση του προβλήματος μέσα από την ενεργό συμμετοχή όλων (Κιτσαράς, 2004). Ένας γενικότερος στόχος των σχεδίων εργασίας είναι να αναπτύξει το πνεύμα των παιδιών, μέσα από νέα βιώματα. Αναφερόμενοι στον όρο πνεύμα οι συγγραφείς, εννοούν τις γνώσεις, τις δεξιότητες των παιδιών, αλλά και την αισθητική, την ηθική και την συναισθηματική πλευρά των παιδιών (Katz&Chard, 1989). Όταν αναφερόμαστε, στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων των παιδιών, αναφερόμαστε τόσο στις κοινωνικές, όσο και στις διαλογικές και τις φυσικές δεξιότητες των παιδιών. Το κάθε θέμα, το οποίο μελετάται από την σχολική ομάδα, προκύπτει από ένα βίωμα, μια απορία ή ένα ερέθισμα που απασχόλησε ένα από τα μέλη της ομάδας. Στη συνέχεια το θέμα αυτό, απασχολεί και την υπόλοιπη ομάδα, η οποία το διαμορφώνει ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητες όλων και στο τέλος προχωρούν στην πραγματοποίησή του. Οι παραπάνω τρεις διαδικασίες αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά κάθε σχεδίου εργασίας (Κιτσαράς, 2004). Συνήθως, οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι ασχολούνται με την προσχολική ηλικία, χωρίζουν την ομάδα της τάξης σε πολλές μικρές υποομάδες, όπου η κάθε μια έχει αναλάβει να μελετήσει ένα συγκεκριμένο μέρος του θέματος (Katz&Chard, 1989).

Εκτός, από τα παραπάνω τρία χαρακτηριστικά, τα project, έχουν και επτά βασικά στοιχεία, τα οποία διαμορφώνουν την πολυπλοκότητα της εφαρμογής τους. Τα στοιχεία αυτά έχουν ως εξής (Κιτσαράς, 2004):

- «ΠΡΟΤΑΣΗ – ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ». Κάποιο από τα μέλη της ομάδας δίνει την αιτία για την αρχή της μελέτης του θέματος.
- «ΔΙΑΛΟΓΟΣ – ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΑΠΟΨΕΩΝ». Τα μέλη της ομάδας πραγματεύονται το θέμα.
- «ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ». Τα μέλη της σχολικής ομάδας συναποφασίζουν για τον τρόπο οργάνωσης της πορείας της μελέτης (φάσεις) του θέματος, για το διαχωρισμό του σε υποενότητες και την διανομή των ρόλων και των υποχρεώσεων στα άτομα.
- «ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ». Οι διάφορες ομάδες υλοποιούν τις εργασίες, τις οποίες έχουν αναλάβει .
- «ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ». Σε τρεις διαφορετικές περιπτώσεις, θεωρούμε πως ένα project, έχει ολοκληρωθεί. Η πρώτη περίπτωση, αναφέρεται στο ενδεχόμενο της επίτευξης του αρχικού στόχου, η δεύτερη περίπτωση, αναφέρεται στην πρόωρη ολοκλήρωση του project για ποικίλους λόγους και τέλος, η τρίτη περίπτωση, αναφέρεται στα σχέδια εργασίας, όπου η λήξη τους δεν γίνεται με τις καθορισμένες φάσεις και γίνεται προσπάθεια τροποποίησης της συμπεριφοράς.
- «ΔΙΑΛΕΙΜΜΑΤΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ». Είναι σημαντικό, να γίνεται έλεγχος σε τακτά χρονικά διαστήματα, για την πορεία εξέλιξης του project, ειδικά όταν αυτό απαιτεί ένα μεγάλο χρονικό διάστημα για να ολοκληρωθεί.
- «ΔΙΑΛΕΙΜΜΑΤΑ ΑΝΑΔΡΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ». Στη φάση αυτή, τα μέλη όλων των ομάδων, κάνουν ένα διάλειμμα από το κομμάτι της εργασίας που έχουν αναλάβει, ώστε να ανακεφαλαιώσουν τα όσα έχουν κάνει στις επιμέρους εργασίες και να ανταλλάξουν απόψεις σχετικά με αυτές και τέλος, σχολιάζουν τις διατομικές σχέσεις των ομάδων.

Τα σχέδια εργασίας, πρέπει να τονίσουμε, κατηγοριοποιούνται με βάση τον χρόνο που χρειάζεται για την υλοποίησή τους. Έτσι, λοιπόν, προκύπτουν τρεις κατηγορίες σχεδίων εργασίας, οι οποίες είναι οι εξής (Κιτσαράς, 2004):

- ΜΙΚΡΑ. Ο χρόνος που απαιτείται για την ολοκλήρωσή τους είναι ένα ή δύο δίωρα μέσα σε μια εβδομάδα ή αλλιώς ένα απόγευμα. Τα μικρής διάρκειας σχέδια εργασίας, αναπτύσσονται χρησιμοποιώντας εξελισσόμενες παρατηρήσεις και άτυπες αξιολογήσεις των παιδιών

- ΜΕΣΑΙΑ. Είναι μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας. Διαρκούν, συνήθως, από μια διδακτική μέρα έως μια εβδομάδα (Κιτσαράς, 2004).
- ΜΕΓΑΛΑ. Η ελάχιστη χρονική διάρκεια για αυτή την κατηγορία σχεδίων εργασίας είναι η μια εβδομάδα, μπορεί όμως, να φτάσει και το ένα σχολικό έτος. Πρέπει να σημειωθεί ότι στα μεγάλα σχέδια εργασίας, πολλές φορές, αδυνατούμε να ορίσουμε τα χρονικά όριά τους. Πολλές φορές, ενδέχεται να συμβούν διάφορα απρογραμμάτιστα γεγονότα, και να τροποποιήσουν ανάλογα την φαντασία και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Τα γεγονότα αυτά, μπορούν να ενταχθούν σαν σχέδια εργασίας μικρής διάρκειας, μέσα στα μεγάλης διάρκειας project

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι τα project, χωρίζονται σε τρεις φάσεις, οι οποίες είναι απαραίτητες για την εκπόνησή τους και η πορεία τους είναι σταθερή.

Η πρώτη φάση, αφορά την έκφραση των αποριών των παιδιών, την αποσαφήνιση του θέματος καθώς και τον τρόπο με τον οποίο θα γίνει η επεξεργασία του. Έχει προηγηθεί, όμως, η έρευνα του θέματος από τον εκπαιδευτικό για το αν είναι εφικτή η εφαρμογή του (Κιτσαράς, 2004).

Η δεύτερη φάση, περιλαμβάνει την έρευνα του θέματος από τα ίδια τα παιδιά. Γίνεται μελέτη των πηγών που θεωρούνται απαραίτητες, των μέσων που χρειάζονται και τέλος πραγματοποιούνται οι επισκέψεις των παιδιών προς τους ειδικούς, αφού προηγουμένως έχουν αποφασίσει τις ερωτήσεις που θα κάνουν. Αφού γίνει η έρευνα, επανελέγχεται το διάγραμμα οργάνωσης της έρευνας και γίνεται αναδιοργάνωση .

Η τρίτη φάση, αποτελεί την αξιολόγηση της έρευνας και της υλοποίησης των δραστηριοτήτων που πραγματοποιήθηκαν από τα παιδιά. Τέλος, αξιολογείται ο βαθμός επίτευξης των αρχικών στόχων. Το πιο σημαντικό σημείο που εξετάζεται σε αυτή τη φάση, είναι το ενδιαφέρον που έδειξαν τα παιδιά καθ' όλη την διάρκεια εφαρμογής του σχεδίου εργασίας. Στην περίπτωση που το ενδιαφέρον και ο ενθουσιασμός των παιδιών αρχίζει να μειώνεται, τότε τα ίδια τα παιδιά θα αποφασίσουν εάν θα συνεχιστεί η εφαρμογή του project ή όχι (Κιτσαράς, 2004).

Οι τρεις φάσεις των σχεδίων εργασίας μπορούν να ενσωματωθούν στο δραματικό παιχνίδι. Ανάμεσα στις τρεις διαδοχικές φάσεις, μέσα από το δραματικό παιχνίδι, τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, μπορούν να κάνουν μια επανάληψη των όσων βίωσαν και να τα εμπεδώσουν καλύτερα, μέσα από την αλληλεπίδραση με τον εκπαιδευτικό αλλά και τους συνομηλίκους τους (Katz&Chard, 1989).

Σύμφωνα, με όλα τα παραπάνω, μπορούμε να καταλάβουμε πως μπορούν να διεξαχθούν τα project, όταν η Ευέλικτη Ζώνη εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο. Επιγραμματικά, μπορούμε να πούμε πως, αρχικά αποσαφηνίζεται το θέμα που θα μελετηθεί (χρησιμοποίηση ποικίλου εποπτικού υλικού), στη συνέχεια δημιουργούνται οι λέξεις – κλειδιά, οι οποίες αντιστοιχούν στις υποενότητες του θέματος, έπειτα ακολουθεί η οργάνωση της δράσης και η δημιουργία των ομάδων, ύστερα κάθε ομάδα αναλαμβάνει ένα ρόλο, εφαρμόζεται το σχέδιο εργασίας και πριν την παρουσίαση και τελική αποτίμηση του έργου, αξιολογούνται οι εργασίες των ομάδων (Ασωνίτης, 2004).

Μέχρι αυτό το σημείο, έγινε κατανοητό το πώς εφαρμόζονται τα σχέδια εργασίας, ποια είναι τα βασικά τους χαρακτηριστικά, τα βασικά τους στοιχεία και πως κατηγοριοποιούνται με βάση την διάρκεια εφαρμογής τους.

Τα project, στηρίζονται στα ενδιαφέροντα, στις ανάγκες και στις σκέψεις των παιδιών. Στο κέντρο της διδακτικής διαδικασίας βρίσκεται το παιδί και όχι ο εκπαιδευτικός. Τα σχέδια εργασίας χαρακτηρίζονται και ως «*Βιωματική - Επικοινωνιακή Διδασκαλία*» και σύμφωνα με τις απόψεις των Dewey και Kilpatrick, τα κύρια γνωρίσματά τους είναι η «*καλλιέργεια της ικανότητας του ατόμου να συλλαμβάνει προβληματικές καταστάσεις και να οδηγείται στη συστηματική επίλυσή τους*» (Κιτσαράς, 2004). Η ταύτιση των project και της βιωματικής – επικοινωνιακής διδασκαλίας, έγκειται στο γεγονός ότι και οι δύο μορφές διδασκαλίας έχουν ως βάση τους τα ενδιαφέροντα και τα βιώματα των παιδιών, στη δράση των οποίων στηρίζεται όλη η διαδικασία (Χρυσ αφίδης, 2000).

Για να θεωρηθεί ένα σχέδιο εργασίας επιτυχημένο, πρέπει από την αρχή όλα τα μέλη της ομάδας να συμμετέχουν ενεργά σε όλες τις φάσεις και σε όλες τις δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στο project. Εκτός, όμως, από την ενεργή συμμετοχή, πρέπει να υπάρχει ισοτιμία ανάμεσα στα άτομα και καλή επικοινωνιακή σχέση, ώστε τα παιδιά να ανακαλύψουν τις ανάγκες, τις δυνατότητες και τις αδυναμίες τους και μέσα από την συνεργασία να βρουν τρόπους επίλυσης των προβλημάτων (Κιτσαράς, 2004). Η Βιωματική – Επικοινωνιακή διδασκαλία επισημαίνει την αναγκαιότητα της συμμετοχής των παιδιών σε όλες τις φάσεις των σχεδίων εργασίας και είναι απαραίτητο μέσο για την εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης (Χρυσ αφίδης, 2006).

Το νηπιαγωγείο, έχει κύριο σκοπό του την ισόρροπη και ολόπλευρη ανάπτυξη του νηπίου για την ομαλότερη ένταξη του στο κοινωνικό σύνολο. Μέσα από αυτή την ανάπτυξη, ενδυναμώνονται όλες οι πλευρές της προσωπικότητας του νηπίου, όπως η νοητική, η κοινωνικοσυναισθηματική, η αισθητική κτλ. Μέσα από τις δραστηριότητες των project, τα νήπια ωριμάζουν και αναπτύσσονται σφαιρικά, καθώς προσεγγίζουν τα θέματα ενεργητικά.

Σκέφτονται και ανακαλύπτουν νέους τρόπους προσέγγισης του θέματος, εξερευνώντας το περιβάλλον τους (Κιτσαράς, 2004). Τα παραπάνω συνοψίζονται στο σημαντικότερο σημείο των σχεδίων εργασίας, τα παιδιά είναι εκείνα, που με την υποστήριξη του εκπαιδευτικού αλλά και των γονέων, εκφράζουν σκέψεις και ιδέες και τελικά λαμβάνουν αποφάσεις και προσπαθούν να φέρουν σε πέρας το πρόβλημα. Οι γονείς, καθ' όλη την διάρκεια εφαρμογής των project, υποστηρίζουν την εργασία, παρέχοντας στα παιδιά τα κατάλληλα υλικά που θα τους προσφέρουν τις απαραίτητες πληροφορίες και τα συνοδεύουν στις διάφορες επισκέψεις στους ειδικούς (Κουλούρη, 2002). Με τον τρόπο αυτό, τα νήπια ωριμάζουν πνευματικά και αποκτούν αυτοπεποίθηση.

Με την εφαρμογή της βιωματικής – επικοινωνιακής διδασκαλίας, τα αποτελέσματα που αφορούν το σχολείο και κατ' επέκταση τα παιδιά είναι πολλαπλά. Αρχικά, τα παιδιά γίνονται ανεξάρτητες προσωπικότητες και παράλληλα αποκτούν συνεργατικό πνεύμα. Ισχυροποιείται, δηλαδή, η ατομική ανεξαρτησία των παιδιών αλλά και η ομαδικότητα τους, ή αλλιώς η κοινωνική τους αυτονομία.¹ Αλλάζουν οι παιδαγωγικές αντιλήψεις, τα παιδιά δεν προσλαμβάνουν τις γνώσεις πλέον μέσω του δασκάλου, αλλά αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον (φυσικό και κοινωνικό) και μαθαίνουν να αντιμετωπίζουν τις διάφορες καταστάσεις (Χρυσυφίδης, 2000). Ο συγκεκριμένος τρόπος διδασκαλίας, αποτελεί ενισχυτικό παράγοντα της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης των νηπίων. Επιπλέον, κατακτούν νέες γνώσεις, ανακαλύπτουν τις δυνατότητές τους, λαμβάνουν πρωτοβουλίες, αποκτούν θετικά συναισθήματα (για τον εαυτό τους, τους άλλους και τη μάθηση) και αποκτούν νέα ενδιαφέροντα (Ντολιοπούλου, 1999).

Ο βιωματικός τρόπος μάθησης στοχεύει στην κατάκτηση της γνώσης σε συνδυασμό με τα ενδιαφέροντα και τα βιώματα των παιδιών, με παράλληλη ανάπτυξη της κριτικής τους σκέψης και της δημιουργικότητάς τους. Τα παραπάνω, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ανήκουν και στην στοχοθεσία της Ευέλικτης Ζώνης. Καταλήγουμε επομένως, στο συμπέρασμα ότι η προώθηση και μελέτη των βιωμάτων των παιδιών, μέσω των διαθεματικών δραστηριοτήτων της Ευέλικτης Ζώνης, τα παιδιά ενθαρρύνονται στην αναζήτηση της γνώσης μέσα από την προσωπική τους έκφραση (Δεδούλη, 2002).

Πώς όμως λειτουργεί ο βιωματικός τρόπος στην εκπαίδευση; Πότε εμφανίστηκε πρώτη φορά; Με ποιόν τρόπο;

Από το 1890 ξεκίνησε ένα νέο εκπαιδευτικό κίνημα, το "Σχολείο εργασίας" ή «Σχολείο αυτενέργειας» ή «Σχολείο της ζωής». Επικράτησε, όμως ο πρώτος όρος, όπως τον είχε δώσει

¹Σύμφωνα με τον Dewey, η ελεύθερη δράση, σκέψη και έκφραση του παιδιού, το βοηθούν να κατακτήσει το βίωμά του. Τα παραπάνω είναι χαρακτηριστικά ενός ανεξάρτητου και αυτόνομου ατόμου.(Χρυσυφίδης, 2000)

ο Kerschensteiner. Κύριοι εκπρόσωποι του σχολείου εργασίας ήταν οι: George Kerschensteiner, **John Dewey**, **Celestin Freinet**, Roger Cousinet και άλλοι . Ο Μ. Παπαμαύρος μελέτησε τις βασικές αρχές του σχολείου εργασίας και πολύ γρήγορα στράφηκε σε αυτές και αργότερα εξέδωσε ένα βιβλίο, το 1930, με τίτλο «Διδακτικές αρχές του σχολείου εργασίας-είκοσι γράμματα στον Έλληνα δάσκαλο», το οποίο έγινε αμέσως αποδεκτό από όλους τους δασκάλους της χώρας (Σακελλαρίου, 1985). Σε αυτό το σημείο όμως, αξίζει να σημειωθεί ότι η διδακτική μεθοδολογία του ελληνικού νηπιαγωγείου έχει επηρεαστεί από το παιδαγωγικό-διδακτικό σύστημα της «Νέας αγωγής» ή του «Σχολείου εργασίας» (Arbeitschule) (Κόφφας, 2002).

Το σχολείο εξαρτάται από την κοινωνία μέσα στην οποία λειτουργεί και δεν εξετάζεται ανεξάρτητα από αυτήν. Αυτό ξεκίνησε από την εποχή που το κράτος άρχισε να αναλαμβάνει τις δαπάνες και τα έξοδα της εκπαίδευσης και δεχόμενο τις υπηρεσίες του, επιδρά στη διαμόρφωση των στόχων και των λειτουργιών του σχολείου. Μέχρι να φτάσουμε όμως, σε αυτό το στάδιο, η εκπαίδευση πέρασε από διάφορα στάδια. Στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στο γνωστικό και συναισθηματικό τομέα της μάθησης. Η απόκτηση των γνώσεων γίνεται μέσω της ενεργοποίησης των ενδιαφερόντων και των ικανοτήτων των παιδιών. Ο μαθητής γινόταν το κέντρο της διδασκαλίας, η οποία στηριζόταν στην αυτενέργεια των μαθητών. Η αυτενέργεια και η ανάπτυξη των ατομικών δυνατοτήτων του κάθε μαθητή είναι οι βασικές αρχές του «σχολείου εργασίας».

Αυτός ο τρόπος διδασκαλίας, που η αγωγή έχει ως κεντρική ιδέα το βίωμα και την εμπειρία του παιδιού, δημιουργήθηκε από τον **John Dewey**. Η μέθοδος αυτή επιδιώκει την μάθηση των παιδιών μέσα από την πράξη (learning by doing) (Κόφφας, 2002). Σύμφωνα με τον **Dewey**, η ελεύθερη δράση, σκέψη και έκφραση του παιδιού, το βοηθούν να κατακτήσει το βίωμά του. Τα παραπάνω είναι χαρακτηριστικά ενός ανεξάρτητου και αυτόνομου ατόμου (Χρυσοφίδης, 2000). Η «*Βιωματική - Επικοινωνιακή Διδασκαλία*» σύμφωνα με τις απόψεις **των Dewey και Kilpatrick**, τα κύρια γνωρίσματά είναι η «*καλλιέργεια της ικανότητας του ατόμου να συλλαμβάνει προβληματικές καταστάσεις και να οδηγείται στη συστηματική επίλυσή τους*» (Κιτσαράς, 2004). Υπάρχει μια ταύτιση των project και της βιωματικής – επικοινωνιακής διδασκαλίας, η οποία έγκειται στο γεγονός ότι και οι δύο μορφές διδασκαλίας έχουν ως βάση τους τα ενδιαφέροντα και τα βιώματα των παιδιών, στη δράση των οποίων στηρίζεται όλη η διαδικασία (Χρυσοφίδης, 2000). Με την εφαρμογή της βιωματικής – επικοινωνιακής διδασκαλίας, τα αποτελέσματα που αφορούν το σχολείο και κατ' επέκταση τα παιδιά είναι πολλαπλά. Αρχικά, τα παιδιά γίνονται ανεξάρτητες προσωπικότητες και παράλληλα αποκτούν συνεργατικό πνεύμα. Ισχυροποιείται, δηλαδή, η

ατομική ανεξαρτησία των παιδιών αλλά και η ομαδικότητα τους, ή αλλιώς η κοινωνική τους αυτονομία. Αλλάζουν οι παιδαγωγικές αντιλήψεις, τα παιδιά δεν προσλαμβάνουν τις γνώσεις πλέον μέσω του δασκάλου, αλλά αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον (φυσικό και κοινωνικό) και μαθαίνουν να αντιμετωπίζουν τις διάφορες καταστάσεις. Ο συγκεκριμένος τρόπος διδασκαλίας, αποτελεί ενισχυτικό παράγοντα της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης των νηπίων (Χρυσafίδης, 2000). Επιπλέον, κατακτούν νέες γνώσεις, ανακαλύπτουν τις δυνατότητές τους, λαμβάνουν πρωτοβουλίες, αποκτούν θετικά συναισθήματα (για τον εαυτό τους, τους άλλους και τη μάθηση) και αποκτούν νέα ενδιαφέροντα (Ντολιοπούλου, 1999).

Ο Dewey (1859-1954) πατέρας της προοδευτικής εκπαίδευσης που από πολύ νωρίς μίλησε για την αναγκαιότητα συμμετοχής των νέων σε ομάδες συνομηλίκων που συμμετέχουν από κοινού σε δραστηριότητες που τους συνδέουν διότι με αυτόν τον τρόπο τους παρέχονται απαιτούμενες δεξιότητες (Dewey, 1916). Συνεχίζοντας το έργο του Dewey ο μαθητής του Kilpatrick το 1918 έγινε εισηγητής της μεθόδου project που στηρίζεται πάνω στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο.

Μέσα από την βιωματική – επικοινωνιακή προσέγγιση της γνώσης και την διαθεματικότητα της Ευέλικτης Ζώνης εκπληρώνονται οι εκπαιδευτικές ανάγκες της κοινωνίας μας. Τα νήπια, οι μαθητές του δημοτικού σχολείου και του γυμνασίου, με τον βιωματικό τρόπο διδασκαλίας, αναπτύσσουν τις δυνατότητές τους και ενισχύεται η αυτοαντίληψή τους. Μέσα από τον χωρισμό των παιδιών σε ομάδες για την εκπόνηση των εργασιών, τα παιδιά μαθαίνουν να σέβονται την ατομικότητα του άλλου, να συνεργάζονται, να υποστηρίζονται, και να προσαρμόζονται και να αποδέχονται τις δημοκρατικές διαδικασίες (Αλαχιώτης, 2004).

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε όλη αυτή τη διαδικασία είναι καθαρά υποστηρικτικός, ερευνά μαζί με τα παιδιά, καθώς δεν ξέρει τα πάντα και τους υποδεικνύει ορισμένες στρατηγικές, ώστε να γίνει πιο εύκολη η έρευνα τους. Παράλληλα, προσπαθεί να τα μάθει να εφευρίσκουν συνεχώς νέες ιδέες, τις οποίες και καταγράφει. Φροντίζει, επίσης, το περιβάλλον στο οποίο κινούνται τα παιδιά να είναι πλούσιο σε ερεθίσματα, έτσι ώστε να τους προκαλεί το ενδιαφέρον και να τους δίνει αφορμές για νέες έρευνες. Δεν επεμβαίνει στις εργασίες των παιδιών και παραβλέπει ορισμένα λάθη τους (Κουλούρη, 2002). Μπορεί, όμως να λαμβάνει περισσότερες αποφάσεις, γίνεται διδακτικά ανεξάρτητος και λειτουργεί ανεξάρτητα από το Αναλυτικό Πρόγραμμα (Αλαχιώτης, 2004).

Η προσέγγιση του Reggio Emilia δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία έργων μέσα από τη συνεργασία. Το πλαίσιο του έργου στο Reggio Emilia διαθέτει μια σειρά χαρακτηριστικών και στοιχείων που βασίζονται στη φιλοσοφία του Reggio Emilia.

1. **Ολιστική προσέγγιση.** Η μάθηση και η δημιουργικότητα ενώνουν και οι περισσότερες δραστηριότητες βασίζονται στο παιχνίδι.
2. **Συμβολικές αναπαραστάσεις.** Οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνουν τη γνωστική μάθηση μέσω της κατάρτισης, της μοντελοποίησης, των δομικών στοιχείων και άλλων.
3. **Καθοδηγούμενη εξερεύνηση.** Τα παιδιά διερευνούν θέματα και γεγονότα σχετικά με αυτά υπό την καθοδήγηση του δασκάλου.
4. **Μακροπρόθεσμη προοπτική.** Ορισμένα έργα στο νηπιαγωγείο Reggio Emilia μπορεί να διαρκέσουν έως και αρκετούς μήνες.
5. **Πολυτροπική μάθηση.** Η μέθοδος Reggio Emilia ενθαρρύνει τις πολυδιάστατες και πολυκαναλικές αλληλεπιδράσεις με το περιβάλλον.

Η προσέγγιση του Reggio Emilia προσανατολίζεται στην ανατροφή των παιδιών ως δημιουργικοί στοχαστές και εξερευνητές με αυτόνομο κίνητρο. Πρώιμη εισαγωγή, η εργασία του έργου τους βοηθά να αναπτύξουν συνδέσεις μεταξύ πρωτογενών δραστηριοτήτων, όπως το παιχνίδι, η εξερεύνηση και η έκφραση του εαυτού τους. Ενθαρρύνει την περιέργεια και την ενεργό προσέγγιση της μάθησης. Τα παιδιά σκέπτονται σημαντικές ερωτήσεις σχετικά με τον μεγάλο κόσμο και δημιουργούν νέες ιδέες για να τους απαντήσουν.

Οι δάσκαλοι στο Reggio Emilia βλέπουν τη μάθηση ως ένα εμπνευσμένο ταξίδι που διαρκεί μια ζωή. Τα παιδιά συναντούν πολλές σημαντικές συναντήσεις στην αρχή αυτού του ταξιδιού: συναντούν νέους ανθρώπους, παιδιά και ενήλικες, εξοικειώνονται με αυτά και συμμετέχουν σε φυσική και εμπλουτιστική επικοινωνία. Με έξυπνη καθοδήγηση από τους δασκάλους τους, αυξάνουν το σεβασμό των δασκάλων και του περιβάλλοντος.

Από τα παραπάνω βλέπουμε, τα κύρια χαρακτηριστικά της διαθεματικότητας, τα οποία είναι η σφαιρική απόκτηση της γνώσης χωρίς την ύπαρξη των ξεχωριστών μαθημάτων και η έμφαση που δίνεται στην παιδοκεντρικότητα. Το παιδί, επιλέγει το θέμα, διατυπώνει τις ανάγκες, τις επιθυμίες και τις απορίες του και μέσα από την επικοινωνία και τον διάλογο με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας και την ομαδική προσπάθεια, και έτσι επέρχεται η γνώση (Κιτσαράς, 2004).

Εκτός από τα παραπάνω η διαθεματική διδακτική προσέγγιση, προσφέρει στο παιδί την ευκαιρία να αποκτήσει ολικές και σφαιρικές γνώσεις καθώς και δεξιότητες, οι οποίες θα του φανούν χρήσιμες στη δημιουργία δικών του αντιλήψεων και προσωπικού τρόπου σκέψης που θα του φανούν χρήσιμα στην επίλυση καθημερινών προβλημάτων. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, οι διαθεματικές δραστηριότητες έχουν έναν ενεργητικό χαρακτήρα. Κατά την

διάρκεια της διδασκαλίας, σε μια συγκεκριμένη θεματική ενότητα η συζήτηση που διενεργείται στην αίθουσα, επεκτείνεται και στα υπόλοιπα μαθήματα μέσα από θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες, μέσα από τα ανάλογα project (Αλαχιώτης, 2004).

Κεφάλαιο 9 - Οι επιρροές του Malaguzzi

Εξ' ορισμού η παρθενογένεσις δεν είναι δυνατή. Συνεπώς, ακόμα και οι σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις επηρεάστηκαν από προγενέστερες θεωρίες, πρόσωπα και γεγονότα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Maria Montessori, η οποία δέχτηκε έντονες επιρροές από τον Frederic Froebel. Αντίστοιχα και ο δικός μας Loris Malaguzzi υιοθέτησε ένα συνονθύλευμα θεωριών και προσεγγίσεων προγενεστερών του με απώτερο σκοπό την ανάπτυξη αλλά και ανάδειξη ενός παιδαγωγικού μοντέλου ευρύτερα γνωστού ως «η προσέγγιση του Reggio Emilia». Θα αναρωτιόταν κανείς βέβαια: «Γιατί το παιδαγωγικό σύστημα του Reggio Emilia και όχι του Loris Malaguzzi;» Μη γνωρίζοντας σαφώς την απάντηση, θα μπορούσαμε μόνο να κάνουμε κάποιες υποθέσεις, μία από τις οποίες βασίζεται στο γεγονός ότι η αρχή του εγχειρήματος αυτού έγινε από τους ίδιους τους κατοίκους του Reggio Emilia. Πώς λοιπόν θα μπορούσε ο Malaguzzi να πάρει μόνος του τα εύσημα για κάτι τόσο σπουδαίο;

Μία δεύτερη υπόθεση θα μπορούσε να είναι· ή μάλλον πριν την αναφορά αυτής ας ανατρέξουμε λίγο πίσω στο πρώτο μας κεφάλαιο. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει την εποχή όπου τοποθετήθηκε ο θεμέλιος λίθος του Reggio Emilia η προσχολική εκπαίδευση στην Ιταλία τελούσε υπό την εποπτεία της εκκλησίας. Οπότε η νέα παιδαγωγική προσέγγιση, έχοντας την αποδοχή μιας περιοχής και φέροντας το όνομά της, ήταν πιο εύκολο να επικρατήσει στις μέχρι τότε πρακτικές σε αντίθεση του να φέρει το όνομα ενός ατόμου.

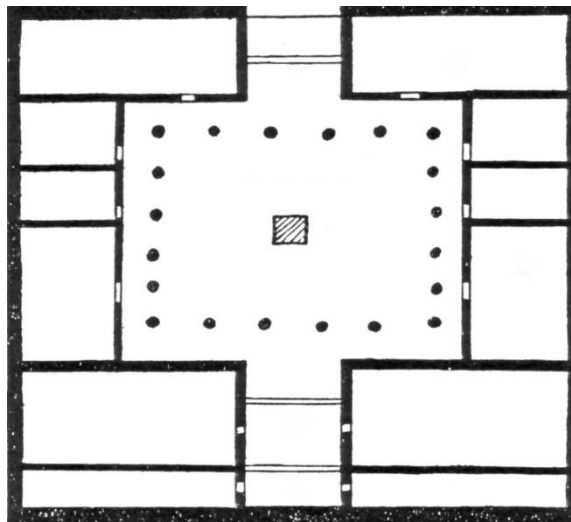
Όπως προαναφέραμε όλοι δεχόμαστε επιρροές. Έτσι και ο Malaguzzi αξιοποίησε πλήθος αυτών, ορισμένες εκ των οποίων αναφέρονται στις επόμενες ενότητες.

Ξεκινώντας από τα βασικά, όπως είναι η διαρρύθμιση και η αρχιτεκτονική των χώρων στο πρώτο σχολείο του Reggio Emilia, θα μπορούσαμε να πούμε πως ο Malaguzzi βασίστηκε στο ύφος των κτηρίων που επικρατούσε εκείνη την εποχή στην Ιταλία, προσπαθώντας παράλληλα να δημιουργήσει ένα σχολείο-μικρογραφία του έξω κόσμου. Μια προσεκτικότερη όμως ματιά, μας δίνει τη δυνατότητα να εξετάσουμε λίγο διαφορετικά την όλη ιδέα της διαρρύθμισης των χώρων.

9.1 Αρχαία Ελλάδα

Βλέποντας την piazza (πλατεία) στο κέντρο του σχολείου, όπου όλοι οι υπόλοιποι χώροι έχουν πρόσβαση σε αυτή, θα μπορούσαμε εύκολα να κάνουμε έναν παραλληλισμό αυτής και της εσωτερικής αυλής στην αρχαία Ελλάδα, όπου βρισκόταν στο κέντρο των σπιτιών. Αυτό και στις δύο περιπτώσεις συνέβαινε αφενός, για πρακτικούς λόγους και αφετέρου, για να

υπάρχει η δυνατότητα συνάντησης και συζήτησης των μελών του σπιτιού ή των μαθητών στην προκειμένη περίπτωση. Η αυλή στην αρχαία οικεία, η οποία βρίσκεται στο κέντρο του κτιρίου, αποτελεί τον εσωτερικό ελεύθερο χώρο του σπιτιού και το λειτουργικό συγχρόνως κέντρο γύρω από τον οποίο αναπτύσσονται οι χώροι κατοικίας. (Γιαλουράκης, 1996)

Εικόνα 9.1.1 Σχέδιο της αρχαίας οικείας

9.2 Maria Montessori

Η τραπεζαρία ακόμη, τα μικρά καρεκλάκια, μας θυμίζουν κάτι από την Ιταλίδα παιδαγωγό Maria Montessori. Όπως και οι ασκήσεις καθημερινής πρακτικής ζωής που υιοθέτησε η ίδια, φαίνονται ξεκάθαρα στην καθημερινή συμπεριφορά των παιδιών. Τα παιδιά, στα σχολεία του Reggio Emilia μαθαίνουν από νωρίς να αυτοεξυπηρετούνται. Βοηθάνε στην ετοιμασία του φαγητού, στρώνουν τα τραπέζια, σερβίρονται, συμβάλλουν στην καθαριότητα της αίθουσας και γενικότερα γίνονται αρκετά αυτόνομα. Κοινά σημεία παρατηρούμε επίσης και στον τρόπο διδασκαλίας. Ο Malaguzzi, όπως και η Montessori, πίστευε στην εξατομικευμένη και βιωματική μάθηση, στην ελευθερία και στον σεβασμό του παιδιού αλλά και οποιουδήποτε έργου του. Σκόπιμο θεωρήσαμε να αναφερθούμε επίσης στο σύστημα των «μικτών ηλικιών», το οποίο η Montessori εισήγαγε πρώτη στις αίθουσες διδασκαλίας, θεωρώντας πως κάτι τέτοιο θα συνέβαλλε θετικά στην εξέλιξη των παιδιών. Παρ' όλο που ο Malaguzzi διατηρούσε ξεχωριστές τάξεις ανά ηλικία των παιδιών, αυτό δεν αποτελούσε και κανόνα. Κατά τη διάρκεια τις ημέρας, παιδιά όλων των ηλικιών συναντιούνται αρχικά στην Piazza, όπου συζητούν και παίζουν μαζί. Ακόμη, αρκετές είναι οι περιπτώσεις όπου η ανάμιξη των μεγαλύτερων παιδιών στις εργασίες και στην εκπαίδευση των μικρότερων κρίνεται απαραίτητη. Διαπιστώνουμε λοιπόν πως ενώ οι μικτές ηλικίες δεν

αποτελούν κανόνα στο Reggio Emilia, είναι τελικά αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας.

Κι ενώ βλέπουμε τόσα κοινά μεταξύ των δύο αυτών παιδαγωγών, παρατηρούμε και μία σημαντική διαφορά. Αυτή δεν είναι άλλη από τη «θέση» των γονιών. Η Montessori είχε τους γονείς, κατά μία έννοια, αποστασιοποιημένους από την όλη διαδικασία, θεωρώντας ότι κάθε εμπλοκή τους στο παιδαγωγικό έργο θα ήταν καταστροφική, αφού θα προξενούσε στα παιδιά σύγχυση ρόλων και προβλήματα στην εξελικτική τους πορεία. Ο Malaguzzi από την άλλη εμπλέκει άμεσα τους γονείς, φέρνοντάς τους ακόμα και στην τάξη, δίνοντάς μας έτσι την εντύπωση ότι τους θεωρούσε περισσότερο φίλους και συνεργάτες και όχι απλά γονείς των μαθητών του. Και πώς θα μπορούσε να είναι αλλιώς, καθώς αφετηρία όλου αυτού του εγχειρήματος αποτελούν οι ίδιοι οι γονείς.

9.3 Ovide Decroly

Ο Malaguzzi δέχτηκε επίσης έντονες επιρροές από τον Ελβετό παιδαγωγό Ovide Decroly. Ο Decroly ίδρυσε το σχολείο ermitage. Ένα σχολείο το οποίο, όπως λένε έφερε το παιδί πιο κοντά στη φύση. Κι αυτό γιατί ολόκληρο σχεδόν το παιδαγωγικό υλικό ήταν παρμένο από τη φύση (φύλλα δέντρων, κλαδάκια, πέτρες, χώμα, σαλιγκάρια, λουλούδια κ.α.). Τα παιδιά δημιουργούσαν και μάθαιναν μέσα από την ίδια τη φύση. Το ίδιο φαίνεται να συμβαίνει και στα σχολεία του Reggio Emilia, ίσως σε λίγο πιο εξελιγμένη μορφή, αφού ολόκληρο το κτήριο φαντάζει μία συνέχεια της φύσης. Κάτι το οποίο αποτελεί επίσης κοινό στοιχείο των δύο παιδαγωγικών μεθόδων είναι η χρήση οπτικοακουστικών μέσων. Ο Decroly ήταν ο πρώτος που άρχισε να κινηματογραφεί τα παιδιά, προκειμένου αυτό να συμβάλλει στην βαθύτερη παρατήρηση και στην μετέπειτα εξέλιξή τους. Από τη μεριά του ο Malaguzzi χρησιμοποίησε την οπτικοακουστική καταγραφή των παιδιών, μέσω της φωτογραφίας και της ηχογράφησης, ως μέσο παιδαγωγικής τεκμηρίωσης. Τέλος, ο Decroly, όπως και ο Malaguzzi αγωνίστηκαν έντονα για τα δικαιώματα των παιδιών.

9.4 John Dewey

Ο Dewey, με τις ιδέες και απόψεις του σχετικά με την παιδαγωγική, κατόρθωσε να δημιουργήσει νέες και πρωτότυπες για εκείνη την εποχή μεθόδους. Ήταν από τους παιδαγωγούς της νέας μεταρρυθμιστικής αγωγής. Ήταν αυτός που επίσης τόνισε τα δικαιώματα του παιδιού και έβαλε σε εφαρμογή τη βιωματική-εμπειρική μάθηση. Ακόμη ήταν από τους πρώτους που χρησιμοποίησε τη μέθοδο Project. Αναφέροντας τα Projects, δεν

εννοούμε άλλα από εκείνα που υπάρχουν και στην προσέγγιση του Reggio Emilia. Ο Malaguzzi, φανερά επηρεασμένος από τον Dewey, εισήγαγε τα Project στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αυτονόητο φυσικά θεωρείται ότι γενικότερα οι ιδέες του Dewey δεν τον άφησαν διόλου αδιάφορο, καθώς ανέπτυξε και ενσωμάτωσε αρκετές από αυτές στα κέντρα αγωγής του Reggio Emilia.

9.5 Rosa και Carolina Agazzi

Κοινές βάσεις μοιράζονται και οι αδερφές Rosa και Carolina Agazzi, οι οποίες στα πλαίσια της νέας αγωγής έδωσαν έμφαση στην πηγαία δυνατότητα έκφρασης των παιδιών με τρόπο αυθόρμητο και φυσικό, σε ένα περιβάλλον που θύμιζε σπίτι. Ακόμη η R. Agazzi πρότεινε η ενασχόληση των παιδιών να γίνεται με υλικά και αντικείμενα τα οποία συγκεντρώνουν τα ίδια και όχι τόσο με παιδαγωγικό υλικό συγκεκριμένων προδιαγραφών. Παραδείγματα τέτοιων υλικών είναι σπόροι, κουτιά, κουμπιά, ζυμαρικά, κεραμικά κ.ά. Η ίδια λογική σχετικά με την επιλογή των υλικών επικρατεί επίσης στα σχολεία του Reggio Emilia και ιδιαίτερα στους χώρους του ατελιέ.

9.6 Άλλες επιρροές

Η προσέγγιση του Reggio Emilia βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε κονστρουκτιβιστικές και προοδευτικές θεωρίες με ιδιαίτερη επιρροή από το έργο του John Dewey, καθώς και των Jean Piaget και Lev Vygotsky. Στο δίκτυο των πηγών έμπνευσης του Malaguzzi υπάρχουν και άλλα ονόματα μεγάλων παιδαγωγών, φιλοσόφων, επιστημόνων και ψυχολόγων. Τέτοιοι είναι οι Freinet, Froebel, Montessori, Vygotsky κ.ά.

Κεφάλαιο 10 – Σύγχρονες προσεγγίσεις

Η προσέγγιση Reggio Emilia είναι μια εκπαιδευτική φιλοσοφία βασισμένη στην εικόνα του παιδιού και των ανθρώπων, που διαθέτει ισχυρές δυνατότητες ανάπτυξης και ως θέμα δικαιωμάτων που μαθαίνει και αναπτύσσεται στις σχέσεις με τους άλλους. Εστιάζοντας στην κεντρική θέση των εκατοντάδων γλωσσών που ανήκουν σε κάθε ανθρώπινο ον, στα μικρά παιδιά προσφέρονται στα μικρά παιδιά καθημερινές ευκαιρίες να συναντούν πολλούς τύπους υλικών, πολλές εκφραστικές γλώσσες, πολλές απόψεις, δουλεύοντας ενεργά με τα χέρια, τα μυαλά και τα συναισθήματα, σε ένα πλαίσιο που εκτιμά την εκφραστικότητα και τη δημιουργικότητα κάθε παιδιού στην ομάδα.

Εξετάζοντας την προσέγγιση του Reggio Emilia, εμφανίζεται και η θεωρία του Piaget ο οποίος αναφέρει μεταξύ άλλων πως η μάθηση είναι εξατομικευμένη, διανοητική διαδικασία που προέρχεται μέσω της δράσης στο φυσικό κόσμο (Edwards, C. et al, 2003).

Όπως μπορούμε να καταλάβουμε, δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη και περπατημένη προσέγγιση σύγχρονη ή μη. Δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη θεωρία για το πώς ο κάθε δάσκαλος είναι ικανός να ακολουθήσει το πρόγραμμα του Reggio Emilia. Υπάρχει η βάση η οποία είναι το παιδί. Το παιδί στο ρόλο του ερευνητή- κατακτητή της γνώσης. Έτσι λοιπόν, όλο το πρόγραμμα του Reggio Emilia βασίζεται στον ευέλικτο τομέα. Δεν υπάρχει συγκεκριμένο πλάνο αλλά μία τράπεζα θεμάτων που ορίζεται από την αρχή της χρονιάς και η οποία ανά πάσα ώρα και στιγμή είναι ικανή να αλλάξει μέσα στη χρονιά σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα του κάθε παιδιού. Άρα λοιπόν, πως είναι δυνατό να οριστούν σύγχρονες προσεγγίσεις; Και όμως είναι. Πώς αυτή η τόσο καινοτόμα και ριζοσπαστική προσέγγιση μπορεί να προσαρμοστεί στο περιβάλλον του 2019 και στις ανάγκες των σύγχρονων μαθητών; Η αλήθεια είναι πως η εποχή μας έχει πια αλλάξει. Η χρήση της τεχνολογίας καθώς και οι ραγδαίοι ρυθμοί ζωής που βιώνουμε δεν αφήνει κανέναν ανεπηρέαστο πόσο μάλλον τα παιδιά. Τα παιδιά, λόγω της μεγάλης προσαρμοστικότητάς τους αλλά και το εύρος των πληροφοριών που τα περιβάλλει, έχουν αποκτήσει μια μεγαλύτερη γκάμα ενδιαφερόντων και πολύ πιο σύγχρονες και στοιχειώδεις απορίες βάσει της εποχής τους. Ένα σχολείο, που εργάζεται στα πλαίσια της παιδαγωγικής του Reggio Emilia πρέπει να προσαρμόσει αυτή την φιλοσοφία στο επίπεδο των μαθητών του. Έτσι λοιπόν, ένα απλό atelier με την χρήση των παραδοσιακών-συμβατικών υλικών δεν αρκεί. Η τεχνολογία στα σχολεία του Reggio Emilia ανθεί. Ήδη από το 1984 οι υπολογιστές χρησιμοποιούνται πειραματικά. Τότε γίνεται και πρώτη φορά λόγος για τον όρο του project με ηλεκτρονικούς υπολογιστές σε μαθητές ηλικίας 5-6 ετών. Πρέπει λοιπόν να καταλάβουμε πως οι εκατό γλώσσες των παιδιών ποικίλουν ανά

εποχή. Σίγουρα το παιδί παραμένει ο πρωταγωνιστής και ο δάσκαλος ο καθοδηγητής. Όμως το περιβάλλον που έχει οριστεί ως «τρίτος δάσκαλος» ποικίλει στην δική μας εποχή. Διαφοροποιείται στα μέσα και στα ενδιαφέροντα των παιδιών. Έτσι η χρήση της τεχνολογίας ορίζεται ως εργαλείο στα προγράμματα του Reggio Emilia.

Οι νέες τεχνολογίες βοηθούν την παρατήρηση μέσω της καταγραφής των ενδιαφερόντων των παιδιών, βάσει των οποίων αναπτύσσονται κατά καιρούς διάφορα projects. Τα υλικο-τεχνικά μέσα συμβάλουν στην πραγματοποίηση των ίδιων των projects και στην υλοποίηση των ιδεών των παιδιών. Ευνοούν την εξερεύνηση και την απόκτηση γνώσης σε συνδυασμό με το περιβάλλον γύρω τους. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν επίσης ως μέσα αναπαράστασης ιδεών με έναν διαφορετικό τρόπο από τον συνηθισμένο. Όλο αυτό καταλήγει στο γεγονός πως μέσα από την χρήση της τεχνολογίας μπορούν να βοηθήσουν στην οπτικοποίηση του τρόπου σκέψης των παιδιών και στα συμπεράσματα που μπορεί αυτός να παράγει (Hong, Seong B, 2016). Η τεχνολογία ωστόσο δεν δίνει μόνο στους μαθητές εφόδια να αποκτήσουν γνώση αλλά και στους δασκάλους και τους γονείς βάσεις για να καταγράψουν την εξέλιξη και την πρόοδο των μαθητών μέσα από φωτογραφίες και βίντεο.

Οι δραστηριότητες που βασίζονται στην τεχνολογία παρέχουν τη δυνατότητα για κατασκευή απτών πραγματικών μοντέλων που να ανταποκρίνονται στα διάφορα ερεθίσματα του περιβάλλοντος και ενδιαφερόντων των παιδιών. Με αυτόν τον τρόπο διαμορφώνεται ένα γνωστικό περιβάλλον στο οποίο οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να πειραματιστούν πρακτικά σε διάφορα projects. Πέραν τούτου έχουν τη δυνατότητα να παρατηρήσουν πως αντιδρά ο ψηφιακός κόσμος με ένα άλλο μοντέλο καθώς και να αναπτύξουν την αφαιρετική τους ικανότητα (Hong, Seong B, 2016). Σε ένα περιβάλλον που θα χρησιμοποιηθεί η τεχνολογία, οι μαθητές έχουν μια πορεία με μαθηματικά βήματα:

- Αρχικός σχεδιασμός
- Κατασκευή μοντέλων
- Εφαρμογή
- Αντιμετώπιση τυχόν προβλημάτων
- Παρατήρηση
- Βελτίωση

Μέσα από αυτά που κατασκευάζουν οι μαθητές, με τη χρήση της τεχνολογίας έχουν τη δυνατότητα να παρατηρούν και να καταγράφουν την εξέλιξη της έρευνάς τους, να συνεργάζονται και να αναπτύσσουν διάλογο με τους συμμαθητές τους και τους δασκάλους τους.

Εικόνα 10.0.1 Η χρήση των τεχνολογικών μέσων στη μαθησιακή διαδικασία

Οι προσεγγίσεις όμως του Reggio Emilia δεν αφορούν μόνο το κομμάτι της τεχνολογίας. Μπορεί να εφαρμοστεί σε οτιδήποτε επιλέξουν οι μαθητές. Αν για παράδειγμα ένα παιδί δεν μπορεί να καταλάβει τη χρησιμότητα των ξένων γλωσσών (γιατί να μάθω αγγλικά) μέσα από το Reggio Emilia μπορεί μόνο του να ανακαλύψει το γιατί και αν αυτό του αρέσει. Μπορεί να επιλέξει μια ομάδα ένα project σχετικό με τις γλώσσες και την ιστορία τους, και με αυτόν τον τρόπο να καταφέρει το παιδί μόνο του να ανακαλύψει τι συμβαίνει σε αυτό το κομμάτι.

Η μέθοδος Reggio Emilia μπορεί να παρομοιαστεί με την μαιευτική που εφάρμοξε ο Σωκράτης. Ο Σωκράτης οδηγούσε τους συνομιλητές του στο να καταλήξουν μόνοι τους σε συμπεράσματα. Το ίδιο γίνεται και μέσα σ' αυτήν την καινοτόμα παιδαγωγική θεωρία. Μέσα από το project ο δάσκαλος καθοδηγεί τους μαθητές του να καταλήξουν στα δικά τους συμπεράσματα (Edwards, P.C, 2002). Μία ακόμα προσέγγιση που μπορούμε να διακρίνουμε σε σχέση με το Reggio Emilia είναι η παιδαγωγική κίνηση του προσκοπισμού. Ο προσκοπισμός παρότι ξεφεύγει από τα ηλικιακά χαρακτηριστικά της προσχολικής ηλικίας εφαρμόζει την παιδαγωγική του Reggio Emilia σε μεγάλα κομμάτια του. Εκεί τα παιδιά ανακαλύπτουν μέσα από το παιχνίδι σε κάθε ηλικία, μέσα από την έρευνα σε θέματα που τα ίδια με τον τρόπο του έχουν επιλέξει, και τα ενήλικα στελέχη καθοδηγούν τα παιδιά να καταλήξουν στα συμπεράσματά τους. Εδώ μιλάμε για μία παγκόσμια εθελοντική κίνηση, που μεγάλο κομμάτι της βασίζεται στην παιδαγωγική προσέγγιση του Reggio Emilia.

Εικόνα 10.0.2 Ζωγραφική στη φωτοτράπεζα

Καταλήγουμε λοιπόν στο γεγονός, πως οι προσεγγίσεις του Reggio Emilia αρχικά, είναι πολλές. Δεν τις διατύπωσαν μόνο μεγάλοι επιστήμονες και παιδαγωγοί, αλλά τις βρίσκουμε στην καθημερινότητά μας σε πολλούς χώρους και ας δείχνουν να μην έχουν καμία συνάφεια μεταξύ τους. Τις βρίσκουμε από την τεχνολογία μέχρι τον εθελοντισμό. Βρίσκουν πρακτική εφαρμογή στην καθημερινότητα μας. Το παιδί είναι πάντα ο κύριος πρωταγωνιστής. Το παιδί του σήμερα, είναι ο ενήλικας του αύριο.

Κεφάλαιο 11 – Remida-The Creative Recycling Centre

11.1 Remida: μια λέξη-μια ιστορία...

Το κέντρο Remida ιδρύθηκε επίσημα μερικά χρόνια μετά το θάνατο του Loris Malaguzzi. Η λέξη Remida είναι μία σύνθετη και πολυσήμαντη λέξη. Το α' συνθετικό, δηλαδή το –Re, προέρχεται από τη λατινική λέξη –Rex (βασιλιάς) και το β' συνθετικό, το Mida, από το γνωστό βασιλιά της Φρυγίας, Μίδα. Με αυτή την ονομασία η κοινότητα θέλησε να περάσει το μήνυμα πως άχρηστα υλικά μπορούν εύκολα να μετατραπούν σε «χρυσό». Ακόμη, το –Re μας παραπέμπει σε άλλες δύο λέξεις, το Recycle (ανακυκλώνω) και το Reuse (επαναχρησιμοποιώ).

Ας πάρουμε όμως την ιστορία από την αρχή. Ας γυρίσουμε μερικά ακόμη χρόνια πριν τη δημιουργία του οργανισμού Remida. Τότε που στα πρώτα κέντρα αγωγής της Villa Cella και του Reggio Emilia δέσποζαν κάστρα κατασκευασμένα από ρολά υγείας και πλαστικά μπουκάλια· διαστημόπλοια και κουκλόσπιτα από χαρτόκουτα που ταξίδευαν σε άλλους φανταστικούς κόσμους, «άχρηστοι» σωλήνες που τελικά απέκτησαν χρηστική αλλά και αισθητική αξία στο μπάνιο των παιδιών. Αυτά ήταν μερικά από τα έργα των παιδιών τα οποία κατασκευάστηκαν από ανακυκλώσιμα υλικά. Αν αντιληφθούμε τις συνθήκες υπό τις οποίες δημιουργήθηκαν και λειτούργησαν τα πρώτα εκείνα σχολεία, αυτά ήταν τα μόνα υλικά που είχαν στη διάθεσή τους εκπαιδευτικοί, γονείς και μαθητές. Έτσι έμαθαν να τα επεξεργάζονται, να τα χρησιμοποιούν βάσει των ιδιοτήτων τους με κύριο γνώμονα τη φαντασία τους και τελικά να τα μετατρέπουν σε «χρυσό».

Το 1996 δημιουργείται λοιπόν το κέντρο Remida με βασικό άξονά του την περισυλλογή και επαναχρησιμοποίηση των άχρηστων υλικών με σκοπό την αξιοποίησή τους. Το κέντρο στηρίζεται από διάφορους δημοτικούς οργανισμούς, διαχειρίζεται από το Σύλλογο Φίλων του Reggio Children και συνεργάζεται με οργανισμούς, βιοτεχνίες, εργοστάσια, εταιρίες, ελεύθερους επαγγελματίες αλλά και απλούς πολίτες. Συγκεντρώνονται υλικά που δεν χρειάζονται πια ή που είναι ελαττωματικά ή οποιοδήποτε υλικό χαρακτηρισμένο ως άχρηστο. (π.χ. διάφορα χαρτιά, χαρτόνια, λάστιχα, σίδερα, πλαστικά, κεραμικά, υφάσματα κ.ά.) Η τοποθέτηση και κατανομή πραγματοποιείται από τους εθελοντές έτσι ώστε όταν οι ενδιαφερόμενοι επισκέπτονται τον οργανισμό να μπορούν άμεσα να βρουν αυτό που θέλουν.

Εικόνα 11.1.1 Υλικά ταξινομημένα σε μια αποθήκη Remida

Το Remida απευθύνεται σε ένα ευρύ κοινό, σε ελεύθερους επαγγελματίες, εκπαιδευτικούς και μαθητές όλων των βαθμίδων, παιδαγωγούς, εκπαιδευτικούς και δασκάλους εικαστικών, πολιτιστικούς συλλόγους, κέντρα για πολίτες Γ' ηλικίας ή κέντρα αναπήρων. Οργανώνονται επίσης διάφορα σεμινάρια, για να μπορεί ο επισκέπτης να βρει το υλικό που ψάχνει για την κατασκευή του. Μέσα από τη διαδικασία αυτή και πέρα από τα γνωστικά οφέλη εμπεδώνεται ταυτόχρονα και η κουλτούρα περιβαλλοντικής συνείδησης και βιώσιμης δημιουργικότητας και παραγωγής.

Εικόνα 11.1.2 Δημιουργική αξιοποίηση των υλικών στα πλαίσια δράσεων του κέντρου Remida

Η ιδέα του Remida γρήγορα βρήκε ανταπόκριση και δημιουργήθηκαν άλλα 14 παραρτήματα στην Ιταλία και τον υπόλοιπο κόσμο. Το 2006 το Remida βραβεύτηκε από την πόλη του Σαν Φρανσίσκο για την πρωτοβουλία του να συνδυάσει στο έργο του παιδαγωγικούς, δημιουργικούς και ηθικούς σκοπούς. (Θωμαΐς Καπουλίτσα-Τρούλου, 2012) Επίσης, το 2014 κέρδισε βραβείο για την καλύτερη δράση στα πλαίσια της ευρωπαϊκής εβδομάδας, για τη μείωση των αποβλήτων με την έκθεση «τα μυστικά του χαρτιού».

Το Remida λειτουργεί μέχρι και σήμερα αποτελώντας πηγή έμπνευσης ατόμων διαφόρων ειδικοτήτων και ιδιαίτερα της παιδαγωγικής κοινότητας. Από το 1996, έχουν συλλεχθεί και διατεθεί πάνω από 600 τόνοι αποβλήτων, συμβάλλοντας σε σημαντική μείωση τόσο των

Εικόνα 11.1.4 Αξιοποίηση κλειδιών για την κατασκευή φωτιστικού

αποβλήτων παραγωγής που προορίζονται για διάθεση όσο και του κόστους αγοράς υλικών για πολιτιστικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Κατά τη διάρκεια του έτους, περίπου 4.000 άτομα χρησιμοποιούν υλικά REMIDA που αντιπροσωπεύουν 360 εγγεγραμμένες δομές. Το κέντρο καλωσορίζει επίσης πάνω από 3.000 επισκέπτες, όπως καθηγητές, φοιτητές μελετητές, διαχειριστές, πολιτικούς, περιβαλλοντολόγους και δημοσιογράφους από διάφορες περιοχές της Ιταλίας και του κόσμου. Το Remida συνδέεται άμεσα με τα σχολεία της περιοχής. Διοργανώνει θεματικά εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης για γονείς και παιδιά, στα οποία εργάζονται με βάση τις αρχές και τις πρακτικές της παιδαγωγικής προσέγγισης του Reggio Emilia. Συγχρόνως, διάφορες δραστηριότητες οργανώνονται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, συμπεριλαμβανομένων των εργαστηρίων και μαθημάτων κατάρτισης, σεμιναρίων, εκθέσεων, διασκέψεων και της δράσης "Save by Remida", που αποσκοπεί να δώσει μια δεύτερη ζωή σε βιβλία που προορίζονται για απόβλητα μέσω της δωρεάν ανταλλαγής.

αποβλήτων παραγωγής που προορίζονται για διάθεση όσο και του κόστους αγοράς υλικών για πολιτιστικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Κατά τη διάρκεια του έτους, περίπου 4.000 άτομα χρησιμοποιούν υλικά REMIDA που αντιπροσωπεύουν 360 εγγεγραμμένες δομές. Το κέντρο καλωσορίζει επίσης πάνω από 3.000 επισκέπτες, όπως καθηγητές, φοιτητές μελετητές, διαχειριστές, πολιτικούς, περιβαλλοντολόγους και δημοσιογράφους από διάφορες περιοχές της Ιταλίας και

Εικόνα 11.1.5 Βιβλία στα πλαίσια της δράσης «Save by Remida»

Τέλος, από τις σπουδαιότερες δράσεις είναι ο εορτασμός της «Ημέρας Remida» (Remida Day) που πλέον αποτελεί θεσμό της πόλης του Reggio Emilia και όχι μόνο. Κάθε χρόνο, το Μάιο η πόλη μεταμορφώνεται. Όλοι συμμετέχουν στο εορταστικό αυτό κλίμα. Οι πλατείες

και οι δρόμοι καλωσορίζουν σχολεία, καλλιτέχνες, κατοίκους της πόλης που δημιουργούν και εκθέτουν εικαστικές ή χρηστικές δημιουργίες. Πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν τα παιδιά και τα κέντρα αγωγής βρεφών και νηπίων, τα οποία μέσα από τις διάφορες δράσεις σταδιακά αποκτούν οικολογική συνείδηση, αποτελώντας αναπόσπαστο κομμάτι μιας πρωτοπόρας κοινωνίας που θέτει σε πρώτο πλάνο τη βιωσιμότητα και την αειφόρο ανάπτυξη.

Εικόνες 11.1.6, 11.1.7 Δράσεις στα πλαίσια της «Ημέρας Remida»

Μια κοινωνία η οποία, πατώντας στα βήματα του Loris Malaguzzi, έθεσε η ίδια το θεμέλιο λίθο, για την ανέγερση ενός οργανισμού, που έφερε στην επιφάνεια πολλά περισσότερα από απλή «ανακύκλωση». Το κέντρο Remida πιθανότατα άρχισε να λειτουργεί με σκοπό την ανακύκλωση και στη συνέχεια μετουσιώθηκε σε ένα κέντρο δημιουργικής ανακύκλωσης, με σύμμαχο ολόκληρη την κοινότητα, αποκτώντας και φέρνοντας στην επιφάνεια αισθητικούς και περιβαλλοντικούς σκοπούς. Ένα τέτοιο εγχείρημα δεν θα έπρεπε να αφήνει αδιάφορη και τη δική μας χώρα, την Ελλάδα, η οποία φυσικά διαθέτει τις απαραίτητες βάσεις για κάτι τέτοιο.

Κεφάλαιο 12 – Αυτόπτης μάρτυρας

Στην πορεία εξερεύνησης της προσέγγισης του Reggio Emilia επισκεφτήκαμε το «Reggio Thessaloniki». Πρόκειται για ένα σχολείο το οποίο ενστερνίζεται τα βασικά χαρακτηριστικά της παιδαγωγικής του Reggio Emilia, σε συνδυασμό με επιρροές των Δασικών Σχολείων (Σκανδιναβικές χώρες) και της μεθοδολογίας της Maria Montessori. Είναι τοποθετημένο λίγο έξω από το κέντρο της Θεσσαλονίκης, σε έναν καταπράσινο χώρο και δέχεται παιδιά ηλικίας 2 έως 6 ετών. Δυστυχώς, δεν ήταν εφικτή η ολοήμερη επίσκεψή μας στο συγκεκριμένο παιδικό σταθμό και επομένως η άμεση αλληλεπίδρασή μας με τα παιδιά. Παρ' όλα αυτά, η διεύθυνση του παιδικού σταθμού δέχτηκε να μας κάνει μία ξενάγηση και ενημέρωση σχετικά με το πρόγραμμα, τους χώρους και τις δραστηριότητες.

Αφού επικοινωνήσαμε λοιπόν με την υπεύθυνη του σταθμού, κανονίσαμε ημερομηνία και ώρα συνάντησης, δεν έμενε τίποτα άλλο παρά να περιμένουμε να έρθει εκείνη η μέρα. Η μέρα που θα βλέπαμε όσα είχαμε διαβάσει, όσα είχαμε ερευνήσει ιδίως όμασι. Κατά τη διάρκεια της μετάβασής μας από τα Τρίκαλα, την πόλη όπου διαμένουμε, στη Θεσσαλονίκη, διάφορες σκέψεις τριβέλιζαν το μυαλό μας. Σκέψεις, υποθέσεις γι' αυτό που πρόκειται να συναντήσουμε. Αναλογιζόμενες ειδικά πως η θεωρία πολλές φορές απέχει από την πράξη, άρχισε να μας διακατέχει μία καχυποψία, η οποία όσο περνούσε η ώρα γινότανε όλο και μεγαλύτερη.

Και ήρθε η στιγμή που κατεβήκαμε από το αυτοκίνητο, παρκάροντας έξω από ένα οικόπεδο, στο οποίο σύμφωνα με το Gps θα έπρεπε να βρίσκεται ο παιδικός σταθμός, το Reggio Thessaloniki. Αρχικά, σκεφτήκαμε: «Αποκλείεται! Αυτό είναι βίλλα και όχι παιδικός σταθμός!» Κάποιο λάθος θα είχαμε κάνει... Κι όμως η πινακίδα έγραφε: «Reggio Thessaloniki» Αυτό ήταν! Αποφασίσαμε να μπούμε μέσα. Χτυπήσαμε το κουδούνι, μας άνοιξε κάποιος από μέσα μάλλον. Περάσαμε την σιδερένια μεγάλη πόρτα, η οποία σε παρέπεμπε σε κάτι παραμυθένιο. Στη συνέχεια διασχίσαμε το πέτρινο μονοπάτι, απολαμβάνοντας συγχρόνως το πανέμορφο καταπράσινο και περιποιημένο τοπίο που μας περιέβαλλε. Ένα κίосκι με σιδερένια παγκάκια λουσμένο από πράσινη φυλλωσιά στα αριστερά μας, ένα εκκλησάκι και ένα σπιτάκι στα δεξιά μας και ξάφνου μία γυναικεία πρόσχαρη φωνή διέκοψε τη σύντομη εξερεύνηση του εξωτερικού χώρου. Ήταν μία όμορφη νεαρή κυρία, η διευθύντρια, στην είσοδο του σχολείου, στο τέλος του μονοπατιού. Φτάσαμε μέχρι εκεί ανεβαίνοντας τα μαρμάρινα σκαλιά και συστηθήκαμε. Μας περίμενε, καθώς είχαμε επικοινωνήσει τις προηγούμενες μέρες. Μας καλωσόρισε και ενώ ήμασταν έτοιμες να περάσουμε από το διάδρομο στο εσωτερικό του σχολείου, μία επίσης χαμογελαστή κυρία

μας ενημέρωσε ότι θα έπρεπε να φορέσουμε τα υποπόδια πάνω από τα υποδήματά μας, τα οποία και μας έδωσε, λογικά για να μη μεταφερθούν μικρόβια.

12.1 Εσωτερικοί χώροι

Το συγκεκριμένο σχολείο αποτελείται από δύο ορόφους, στους οποίους τυχαία μοιράζονται καθημερινά τα παιδιά, ανεξάρτητα από την ηλικία τους. Το υλικό που κυριαρχεί στους περισσότερους χώρους είναι το ξύλο, το οποίο προσδίδει σε αυτούς ένα αίσθημα ζεστασιάς, ενώ οι αποχρώσεις στους χώρους και τα αντικείμενα είναι σε ήπιους τόνους.

12.2 Αίθουσα διδασκαλίας

Αφού λοιπόν διασχίσαμε τον διάδρομο υποδοχής, περάσαμε σε μια μεγάλη αίθουσα, όπου το δάπεδο ήταν ξύλινο, όπως και οι στενόμακρες τραπεζαρίες με τις μικρές λευκές καρέκλες. Μεγάλα ξύλινα παράθυρα, περιμετρικά του χώρου, άφηναν άπλετο φως να διαχέεται σε αυτόν. Στη μία άκρη του δωματίου υπήρχε ένα τζάκι, ένα ξύλινο σπιτάκι με σκάλα, μία περιοχή μεταμφίεσης και μια γωνιά ανάγνωσης, στην οποία βρισκόταν μία κρεμαστή κούνια.

Εικόνες 12.2.1, 12.2.2, 12.2.3 Κρεμαστή κούνια, ξύλινο σπιτάκι και νεροχύτης στο Reggio Thessaloniki

Στην άλλη μεριά της αίθουσας, εκτός από την τραπεζαρία, υπήρχε ένας πάγκος, στο ύψος των παιδιών, που περιλάμβανε και νεροχύτη. Πιο δίπλα, κάποια ράφια, όπου ήταν τοποθετημένα τα ατομικά Portfolio, δηλαδή το αρχείο εξέλιξης του κάθε παιδιού, καθώς και κάποια κρεβατάκια-ραντζάκια για τις ώρες χαλάρωσης και ηρεμίας. Αντίστοιχα

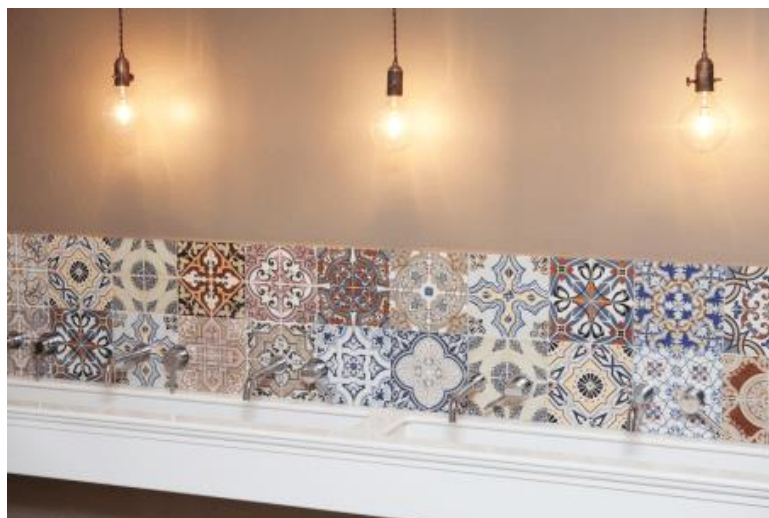
διαμορφώνεται και η αίθουσα διδασκαλίας στον κάτω όροφο, με μεγάλα παράθυρα, τραπεζαρία, περιοχή μεταμφίεσης, ένα σπιτάκι, τζάκι, ράφια και το πρίσμα.

Εικόνα 12.2.4 Το τζάκι σε μία από τις αίθουσες του Reggio Thessaloniki

12.3 Μπάνιο

Συνεχίζοντας την περιήγησή μας στον επάνω όροφο βρεθήκαμε στο μπάνιο. Εκεί υπήρχαν τουαλέτες και νιπτήρες κατάλληλα διαμορφωμένα για το ύψος και τις ανάγκες των παιδιών. Κάτι που μας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση ήταν οι ντουζιέρες, οι οποίες ήταν επίσης κατασκευασμένες, έτσι ώστε τα παιδιά να μπορούν να αυτοεξυπηρετούνται. Η αισθητική ακόμη κι εδώ φαίνεται να χρίζει ιδιαίτερης μέριμνας, αφού πλακάκια που έμοιαζαν με ψηφιδωτά διακοσμούσαν τους τοίχους του χώρου.

Εικόνα 13.3.1 Νιπτήρες στο μπάνιο του Reggio Thessaloniki

12.4 Κουζίνα

Κατεβαίνοντας στον κάτω όροφο από την εσωτερική ξύλινη σκάλα, η υπεύθυνη μας οδήγησε στην κουζίνα. Μας εξήγησε ότι είναι ένας χώρος «ανοιχτός» για τα παιδιά, αφού τα ίδια έχουν τη δυνατότητα να συμβάλλουν στην προετοιμασία των γευμάτων μαζί με τις μαγείρισσες. Αυτό που παρατηρήσαμε κι εδώ είναι ότι υπήρχαν παράθυρα, μεγάλοι αστραφτεροί πάγκοι και πλήρης σχετικός εξοπλισμός

Εικόνα 12.4.1 Η συμβολή των παιδιών στην κουζίνα

12.5 Ατελιέ

Βγαίνοντας από την κουζίνα, μεταφερθήκαμε στο διπλανό χώρο, το ατελιέ. Πρόκειται για μια ευρύχωρη αίθουσα με αρκετό φως. Στο κέντρο της ήταν τοποθετημένη μία μεγάλη επιφάνεια ξύλου, η οποία στηριζόταν πάνω σε στιβαρούς κορμούς δέντρων. Σε αυτή τα παιδιά δημιουργούν και κατασκευάζουν. Περιμετρικά του τραπεζιού υπήρχαν καρέκλες, ενώ την επιφάνειά του φώτιζε μία σειρά από στοιχισμένες και κρεμασμένες, με ευφάνταστο τρόπο, λάμπες. Σε μια γωνιά της αίθουσας υπήρχε ένας νεροχύτης, προκειμένου να διευκολύνονται τα παιδιά κατά τη διάρκεια των εργασιών τους.

Εικόνα 12.5.1 Το ατελιέ

Η φύση δε θα μπορούσε να λείπει κι από το χώρο του ατελιέ. Έτσι, φυτά και δεντράκια κοσμούσαν την αίθουσα. Σε ένα άλλο σημείο, μπορούσε κανείς να παρατηρήσει τη μεγάλη επιφάνεια της φωτοτράπεζας, στην οποία τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να ζωγραφίζουν, να συνθέτουν και να παρατηρούν. Δίπλα ακριβώς από τη φωτοτράπεζα ήταν ένας προτζέκτορας, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε συνδυαστικά με αυτήν είτε όχι. Κάτω από τα παράθυρα ήταν τοποθετημένο φωτογραφικό υλικό και σημειώσεις, αναδεικνύοντας τη σημασία της παιδαγωγικής τεκμηρίωσης (documentation).

12.6 Εξωτερικοί χώροι

Ολοκληρώνοντας την περιήγησή μας στο εσωτερικό του κτηρίου, κατευθυνθήκαμε και πάλι προς τα έξω. Ο προαύλιος χώρος του σχολείου ήταν διαμορφωμένος με τέτοιο τρόπο, ώστε να προωθεί την βελτίωση των κινητικών δεξιοτήτων, τον υγιεινό τρόπο ζωής, αλλά και την όξυνση της φαντασίας των παιδιών. Στη πίσω πλευρά της αυλής τα παιδιά είχαν φτιάξει το δικό τους λαχανόκηπο, ενώ λίγο πιο πέρα μπορούσαν να παίξουν με τη λάσπη στη λασποκουζίνα. Μία φάρμα με διάφορα είδη ζώων που φροντίζουν τα ίδια τα παιδιά, υπήρχε σε ένα σημείο της αυλής, καθώς και μία υπαίθρια βιβλιοθήκη σε ένα άλλο.

Εικόνα 12.6.1 Περιποίηση των ζώων στη φάρμα

Επίσης, μερικά από τα δέντρα στην αυλή ήταν διαμορφωμένα έτσι, ώστε να μπορούν να σκαρφαλώνουν τα παιδιά και να τα εξερευνούν. Τέλος, δίπλα στο εκκλησάκι βρισκόταν η

αποθήκη Remida, όπου ήταν τοποθετημένα και ταξινομημένα σε ράφια τα υλικά που χρησιμοποιούν και ανανεώνουν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους παιδαγωγοί και παιδιά.

12.7 Φιλοσοφία

Ιδιαίτερη εντύπωση, εκτός από την αρχιτεκτονική των χώρων, μας έκανε και η φιλοσοφία του Reggio Θεσσαλονίκη. Βασισμένοι στο θεωρητικό πλαίσιο της προσέγγισης της πόλης του Reggio Emilia, οι παιδαγωγοί του Reggio Θεσσαλονίκη αναγνωρίζουν το παιδί ως φορέα δικαιωμάτων και θεμελιωτή των εμπειριών και της ταυτότητάς του. Θέτουν το παιδί στο επίκεντρο της παιδαγωγικής, ως πρωταγωνιστή της μάθησής του, με σκοπό την ισόρροπη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Τα παιδιά συμμετέχουν ενεργά σε μακρόχρονα project που σχετίζονται με ζητήματα της καθημερινής ζωής, με τα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες τους, στα πλαίσια των οποίων παίρνουν αποφάσεις και αναδεικνύονται οι ιδέες τους. Επίσης, μέσα από καθημερινές δραστηριότητες ενισχύεται η συνεργατικότητα μεταξύ των παιδιών, των γονέων και των μελών του προσωπικού.

Όπως μας ενημέρωσε η υπεύθυνη, μία φορά την εβδομάδα, ένας γονέας επισκέπτεται το χώρο του σχολείου, συζητάει με τα παιδιά για το επάγγελμά και τα ενδιαφέροντά του και περνάει το υπόλοιπο της ημέρας μαζί τους. Ακόμα, μία φορά το μήνα υπάρχουν οι προγραμματισμένες συναντήσεις με τους γονείς. Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε ότι στο Reggio Θεσσαλονίκη δε δίνεται έμφαση στον εορτασμό βασικών εορτών (Χριστούγεννα, Πάσχα, Εθνικές επετείες). Ωστόσο, υπάρχει ο εορτασμός δύο βασικών εορτών. Πρόκειται για την ημέρα «Reggio Αφηγήσεις», που συνήθως λαμβάνει χώρα το μήνα Δεκέμβριο. Γονείς, παιδιά και όλα τα μέλη του σταθμού καταφθάνουν στο σχολείο με σπιτικά γλυκίσματα, φορώντας τις πιτζάμες τους. Ένα μαγευτικό σκηνικό στήνεται, συνήθως, με χαμηλό φωτισμό και τζάκι. Στη συνέχεια μαζεύονται όλοι γύρω από αυτό, αφηγούμενοι ιστορίες και πίνοντας ζεστή σοκολάτα. Επιπλέον, με τη λήξη κάθε παιδαγωγικού έτους, όλοι μαζί γιορτάζουν την ημέρα Remida (Remida Day). Εκείνη την ημέρα, συμμετέχουν ενεργά γονείς και παιδιά στην κατασκευή διάφορων έργων, αξιοποιώντας το υλικό που υπάρχει στην αποθήκη Remida του σχολείου.

Κεφάλαιο 13 – Μελλοντική έρευνα

Η προσχολική ηλικία αποτελεί κρίσιμη περίοδο για την ανάπτυξη του παιδιού. Το αυξανόμενο ενδιαφέρον παγκοσμίως για την προσχολική αγωγή συμπεριλαμβάνει και την τάση για ποιοτική βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας προς τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Μία σημαντική παράμετρος στην ποιότητα της αγωγής είναι και το αναλυτικό πρόγραμμα. Τα παραδοσιακά προγράμματα προσχολικής αγωγής εκφράζονται μέσα από σχέδια διδακτικών δραστηριοτήτων ή σχέδια μαθημάτων τα οποία πρέπει να οργανωθούν κατάλληλα από τους παιδαγωγούς προκειμένου να βοηθήσουν τα παιδιά να αναπτύξουν τις απαραίτητες ικανότητες. (Φλουρής, 1995) Αντίθετα, τα σύγχρονα προγράμματα (Ντολιοπούλου, 2005) δίνουν έμφαση σε τρεις συγκεκριμένους άξονες κριτηρίων ποιότητας: την ποιότητα προσανατολισμού, δομής και αλληλεπίδρασης. Στον όρο ποιότητα προσανατολισμού συμπεριλαμβάνονται οι αντιλήψεις και οι αξίες των νηπιαγωγών, καθώς και οι αντιλήψεις τους για τα νήπια και την προσχολική εκπαίδευση. Με τον όρο ποιότητα δομής χαρακτηρίζουν το επίπεδο επαγγελματισμού των νηπιαγωγών, την καταλληλότητα των κτιρίων, των πηγών και του μαθησιακού περιβάλλοντος. Τέλος, με τον όρο ποιότητα αλληλεπίδρασης αναφέρονται στην ποιότητα των σχέσεων και της κοινωνικο-παιδαγωγικής αλληλεπίδρασης μεταξύ εκπαιδευτικών και παιδιών, μεταξύ των εκπαιδευτικών και μεταξύ των ίδιων των παιδιών. Η φιλοσοφία του Reggio Emilia για την εκπαίδευση των μικρών παιδιών είναι μία από τις σπουδαιότερες προσεγγίσεις στην προσχολική εκπαίδευση. Το εκπαιδευτικό αυτό πρόγραμμα, έχει επηρεάσει στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική εκπαιδευτικούς, ερευνητές, σχεδιαστές, αρχιτέκτονες και πολιτικούς τα τελευταία τριάντα χρόνια (Milikan, 2001). Τα προσχολικά εκπαιδευτικά κέντρα του Reggio Emilia έχουν αναγνωριστεί από την παγκόσμια εκπαιδευτική κοινότητα ως ένα εξαιρετικό παράδειγμα υψηλής ποιότητας προσχολικής εκπαίδευσης (The Hundred Languages of Children by Loris Malaguzzi~Founder of the Reggio Emilia Approach). Η φιλοσοφία αυτή προωθεί μια εικόνα του παιδιού ως ένα ισχυρό, ικανό πρωταγωνιστή στην διαμόρφωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με δικαιώματα και όχι απλώς ανάγκες (Valentine, 2006). Για να κατανοήσουμε την προσέγγιση στο Reggio Emilia και την κοινωνικο-κονστροκτιβιστική διάσταση της εκπαίδευσης, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε πρώτα τις θεμελιώδεις βασικές αρχές για τις οποίες έχει αποκτήσει παγκόσμια φήμη και επιβεβαιώνουν την προοδευτική σκέψη και την υπεροχή του προγράμματος αυτού στην προσχολική εκπαίδευση. Οι αρχές αυτές είναι:

- Η εικόνα του παιδιού
- Η συνεργασία και οι σχέσεις

- Το περιβάλλον ως τρίτος δάσκαλος
- Οι εκφραστικές τέχνες (οι 100 γλώσσες)
- Progettazione - Το σχέδιο εργασίας
- Ο ρόλος του δασκάλου - Οι εκπαιδευτικοί ως μαθητές
- Documentation - Καταγραφή

Οι παραπάνω αρχές είναι αλληλένδετες και δεν λειτουργούν αποκομμένες από το δίκτυο σχέσεων και αλληλεπίδρασης που οικοδομείται (The Hundred Languages of Children by Loris Malaguzzi~Founder of the Reggio Emilia Approach). Πώς όμως θα καταφέρουμε να προσαρμόσουμε ένα τόσο ριζοσπαστικό πρόγραμμα στην Ελλάδα. Η αλήθεια είναι πως η παιδεία στην χώρα μας χωλαίνει μέρα με την μέρα. Πρέπει να σπάσουμε τα στερεότυπα και να δούμε ένα βήμα παραπέρα. Όπως έχουμε αναφέρει ξανά το παιδί του σήμερα είναι ο ενήλικας του αύριο. Άρα τα παιδιά είναι η μεγαλύτερη επένδυση που μπορούμε να κάνουμε για την κοινωνία μας. Θα πρέπει λοιπόν, να βρούμε τρόπους ώστε να λειτουργήσει ένα τέτοιο πρόγραμμα στην χώρα μας.

Δεν είναι λίγα τα σχολεία προσχολικής ηλικίας που λειτουργούν με τα προγράμματα του Reggio Emilia. Κάποια από αυτά λειτουργούν αρκετά χρόνια τώρα σε μεγάλες πόλεις στην χώρα μας όπως η Θεσσαλονίκη. Το πρόβλημα βέβαια που οφείλεται να αναγνωριστεί είναι πως αυτά τα σχολεία είναι ως επί τω πλείστον ιδιωτικά. Κάτι που σημαίνει πως, εάν ένας γονιός ενδιαφέρεται να στείλει το παιδί του σε ένα τέτοιο σχολείο, πρέπει να έχει και τους πόρους ώστε να μπορέσει να ανταπεξέλθει και οικονομικά. Πράγμα δύσκολο στην σημερινή ελληνική κοινωνία, λόγω της δυσμενούς οικονομικής κατάστασης, την οποία βιώνουμε την τελευταία δεκαετία (The Hundred Languages of Children by Loris Malaguzzi~Founder of the Reggio Emilia Approach).

Όμως δεν είναι μόνο οικονομικοί οι λόγοι που το πρόγραμμα αυτό τίθεται σε δυσκολίες. Μεγάλη μερίδα του ελληνικού πληθυσμού, δεν έχει καμία επαφή με τέτοιου είδους προγράμματα. Πληροί πλήρη μεσάνυχτα! Δυστυχώς το εκπαιδευτικό σύστημα στη χώρα μας κρίνεται ελλιπές και ξεπερασμένο. Για να μπορέσουμε λοιπόν να εφαρμόσουμε ένα τέτοιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα στη χώρα μας θα πρέπει να δημιουργήσουμε ένα πλάνο συντονισμένων κινήσεων. Ένα πλάνο στο οποίο η κοινωνία μας θα γνωριστεί με το πρόγραμμα του Reggio Emilia, να το αποδεχθεί, να αποκτήσει τις υλικο-τεχνικές δομές και να μπορέσει να το εφαρμόσει.

Πώς θα επιτευχθεί η γνωριμία μεταξύ της ελληνικής κοινωνίας και του προγράμματος Reggio Emilia; Ένας βασικός τρόπος είναι τα σεμινάρια και οι ημερίδες. Θα ήταν μεγάλο

βήμα να μπορέσουν να οργανωθούν σεμινάρια και ημερίδες για το ευρύ κοινό της Ελλάδας ώστε να μπορέσει να γνωρίσει αυτήν την παιδαγωγική φιλοσοφία. Στόχος είναι σε κάθε μεγάλη πόλη να μπορέσουν να οργανωθούν τέτοια προγράμματα που να απευθύνονται στο κοινό των Ελλήνων γονιών (Μοντεσσόρι, 1977). Δεν είναι αμφισβητήσιμο ότι κάθε γονιός θέλει το καλύτερο για το παιδί του. Πώς όμως θα ξέρει και θα επιλέξει ένα τέτοιο πρόγραμμα αν δεν είναι ενημερωμένος και δεν γνωρίζει τι μπορεί να προσφέρει ένα τέτοιο πρόγραμμα στο παιδί του;

Έτσι, μέσα από μεγάλα σεμινάρια ο γονιός θα καταλάβει βήμα βήμα τι γίνεται και γιατί το Reggio Emilia είναι μια σωστή επιλογή για την εκπαίδευση του παιδιού του. Καλό θα ήταν αυτά τα σεμινάρια να είναι διαδραστικά. Δηλαδή, οι γονείς να μπορούν να γίνουν για μια μέρα μαθητές του Reggio Emilia και να ακολουθήσουν την παιδαγωγική του. Να «καθίσουν στα θρανία» και να βιώσουν μία τέτοια σχολική μέρα. Αυτό θα μπορούσε να γίνει εφικτό σε συνδυασμό με το υπουργείο παιδείας και με εθελοντικές παιδαγωγικές ομάδες π.χ. πρόσκοποι. Μέσα από το παιχνίδι και από το εφαρμοσμένο πρόγραμμα αυτής της παιδαγωγικής μεθόδου οι γονείς θα είναι σε θέση να καταλάβουν ακριβώς τι θα βιώσουν τα παιδιά.

Το επόμενο βήμα σε αυτή την έρευνα είναι η επιστημονική κατάρτιση του κατάλληλου εκπαιδευτικού προσωπικού. Τι εννοούμε με αυτό; Πως ακόμα και αν οι γονείς επιλέξουν ένα τέτοιο πρόγραμμα για τα παιδιά τους το εκπαιδευτικό δυναμικό πρέπει να είναι έτοιμο να το υλοποιήσει. Το πρόγραμμα του Reggio Emilia βασίζεται στους νηπιαγωγούς με κεντρικό σύμβουλο τον atelierista. Έναν ειδικό δηλαδή, ο οποίος είναι δάσκαλος εικαστικών. Έναν άνθρωπο πλήρως καταρτισμένο. Άρα λοιπόν χρειαζόμαστε απόφοιτους της Καλών Τεχνών με παιδαγωγική επάρκεια. Χρειαζόμαστε λοιπόν ειδικούς στην προσχολική ηλικία που να έχουν πλήρη γνώσει πως λειτουργεί αυτή η παιδαγωγική θεωρία και σε συνεργασία με τον atelierista να είναι σε θέση να υποδεχτούν τους μαθητές και να μπορέσουν να τους καθοδηγήσουν. Σε αυτό το κομμάτι σημαντικός θα είναι και ο ρόλος των γονιών καθώς στην παιδαγωγική αυτή θεωρία οι γονείς έχουν και αυτοί ενεργό ρόλο. Εκτός αυτού θα πρέπει να συγκροτήσουν μια ομάδα συμβουλευτική ώστε να μπορούν να έχουν θέση στην εκπαίδευση των παιδιών τους στο σχολείο. Μην ξεχνάμε δεν έχουμε μια δασκαλοκεντρική διαπαιδαγώγηση. Έχουμε μια καθαρά μαθητοκεντρική. Με αυτόν τον τρόπο γονείς και δάσκαλοι είναι καθοδηγητές και συνοδοιπόροι των παιδιών. Δε χαράζουν δρόμο αλλά δείχνουν την κατεύθυνση και αφήνουν τους μαθητές να ανακαλύψουν την πορεία μέσα από τα δικά τους ματιά και τα δικά τους μυαλά. Παροτρύνουν τους μαθητές να εκφραστούν με απτούς τρόπους (οι εκατό γλώσσες) (Edwards C. , 1993).

Το τελευταίο βήμα σε αυτή την έρευνα είναι η αρωγή του υπουργείου παιδείας. Όπως είπαμε τα σχολεία που υπάρχουν στη χώρα μας είναι ελάχιστα και ιδιωτικά. Αυτό σημαίνει πως πολλοί είναι εκείνοι οι γονείς που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να στείλουν τα παιδιά τους σε ένα τέτοιο σχολείο. Εδώ θα πρέπει να παρέμβει η ελληνική κυβέρνηση. Με κρατικές δαπάνες και ευρωπαϊκά προγράμματα θα μπορούσε να δημιουργήσει πρότυπα νηπιαγωγεία βασισμένα σε αυτή την παιδαγωγική μέθοδο. Τουλάχιστον για αρχή ένα σε κάθε μεγάλη πόλη. Πέρα από αυτά τα νηπιαγωγεία θα μπορούσαν να δημιουργηθούν και κέντρα απασχόλησης προσχολικής ηλικίας βασισμένα στη θεωρία του Reggio Emilia. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά θα μπορούσαν να ξεφύγουν από τον παραδοσιακό τρόπο μάθησης που προσφέρει αυτή τη στιγμή η χώρα μας και να διευρύνουν τους ορίζοντές τους εκεί. Όταν η ελληνική κοινωνία θα μπορέσει να παρακολουθήσει τους ρυθμούς αυτού του προγράμματος και ανάπτυξη κατάλληλα εκπαιδευμένο εκπαιδευτικό δυναμικό θα είναι σε θέση να μετατρέψει τα ήδη υπάρχοντα νηπιαγωγεία σε πρότυπα σχολεία Reggio Emilia (Edwards C. , 1993).

Μην ξεχνάμε πως σημαντικό θέμα είναι και η υλική υποδομή. Όπως ξέρουμε αυτά τα σχολεία έχουν μια συγκεκριμένη δομή, και μια μεγάλη υποστήριξη στην τεχνολογία. Πράγμα που σημαίνει πως πρέπει να διαμορφωθούν ειδικοί χώροι και να απασχοληθεί ένα μεγάλο εύρος ειδικοτήτων για να μπορέσει να αποδώσει αυτό το πρόγραμμα.

ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ

*Παραπάνω παρουσιάζονται τα βήματα μιας μελλοντικής έρευνας για την εφαρμογή του προγράμματος Reggio Emilia.

Για να μπορέσει λοιπόν στο μέλλον, να δημιουργηθεί ένα τέτοιο πρόγραμμα στην Ελλάδα, όπως αυτό του Reggio Emilia θα πρέπει πρώτα από όλα η κοινωνία μας να έρθει σε επαφή με αυτή τη θεωρία. Θα πρέπει να εκπαιδευτούν κατάλληλα οι παιδαγωγοί και να δημιουργηθούν κατάλληλοι χώροι, οι οποίοι θα είναι στα πρότυπα που πρέπει και δεν θα επιβαρύνουν την τσέπη των γονιών. Δεν είναι ακατόρθωτο αυτό να συμβεί, η κοινωνία μας προχωράει. Η εποχή μας εξελίσσεται. Το ίδιο πρέπει να γίνεται και στην παιδεία μας. Ένα τέτοιο κομμάτι είναι σημαντικό. Η εκπαίδευση είναι αυτή που θα βγάλει αύριο στην πρώτη γραμμή των ενεργό πολίτη με κριτική σκέψη και ικανότητα.

Κεφάλαιο 14 - Ανακεφαλαίωση -Συμπεράσματα

Η παιδαγωγική προσέγγιση που υιοθετείται για την ανατροφή του κάθε παιδιού αποτελεί καθοριστικής σημασίας για τη μετέπειτα εξέλιξή του. Ο κάθε γονιός επιλέγει τον τρόπο που θα διαπαιδαγωγηθεί το παιδί του, σύμφωνα με τις δικές του αρχές και αντιλήψεις. Ανά τους αιώνες έχουν αναπτυχθεί ποικίλες παιδαγωγικές μέθοδοι σε διάφορα μέρη του κόσμου. Η κάθε μία από αυτές βασίζεται στις βασικές αρχές, προσδιορισμένες από τον ιδρυτή της. Όλοι έχουμε ακουστά αρκετά ονόματα παιδαγωγών, οι οποίοι έγιναν δημοφιλείς λόγω των προσεγγίσεων που ανέπτυξαν κι εφάρμοσαν στα πλαίσια της παιδαγωγικής κοινότητας. Αρκετά είναι επίσης τα κέντρα αγωγής που υιοθετούν αντίστοιχες προσεγγίσεις από ολόκληρο τον κόσμο.

Ωστόσο, εμείς επιλέξαμε, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, να διερευνήσουμε μία συγκεκριμένη παιδαγωγική προσέγγιση, γνωστή ως «Η προσέγγιση του Reggio Emilia». Πρόκειται για ένα παιδαγωγικό σύστημα με ιταλικές ρίζες, που αναπτύχθηκε στην ομώνυμη περιοχή της βόρειας Ιταλίας, με αρχικό εμπνευστή της το Loris Malaguzzi. Κύριος άξονάς του είναι το παιδί και οι άπειρες δυνατότητες που αυτό έχει να εκφραστεί και να δημιουργήσει. Η φύση κυριαρχεί τόσο εξωτερικά των κέντρων αγωγής, όσο και εσωτερικά. Οι αίθουσες είναι εμπλουτισμένες με φυτά και υλικά παρμένα από τη φύση. Σπουδαίο ρόλο παίζει λοιπόν το περιβάλλον, το οποίο μάλιστα λειτουργεί και ως τρίτος δάσκαλος, καθώς το παιδί έρχεται σε άμεση αλληλεπίδραση με αυτό.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι η μάθηση μέσω των αισθήσεων και της κίνησης. Τα παιδιά μαθαίνουν μέσα από την αφή, την ακοή, την όραση και την ακρόαση. Σημαντικές είναι επίσης και οι σχέσεις μεταξύ των παιδιών, των παιδαγωγών και των γονέων. Από τις πρώτες κιόλας στιγμές εξέλιξης της συγκεκριμένης προσέγγισης, υπήρξε έντονα εμφανή η ανάγκη για συνεργατικότητα αλλά και η σημασία αυτής στα πλαίσια του παιδαγωγικού έργου. Δεν είναι λίγες οι φορές που τα παιδιά συνεργάζονται μεταξύ τους, ανεξαρτήτως φίλου και ηλικίας, προκειμένου να ανακαλύψουν τη λύση ενός προβλήματος ή να διεκπεραιώσουν κάποια εργασία.

Η προσέγγιση του Reggio Emilia, επεκτάθηκε ταχύτατα και σε άλλες χώρες, αποδεικνύοντας τα οφέλη και την αξία της στα πρώτα βήματα των παιδιών και όχι μόνο. Θα μπορούσε σαφέστατα να βρει ανταπόκριση και στη χώρα μας, την Ελλάδα. Προς το παρόν, είναι λίγα, έως ελάχιστα τα κέντρα αγωγής τα οποία εφαρμόζουν τη συγκεκριμένη προσέγγιση. Το Reggio Thessaloniki, το οποίο επισκεφτήκαμε στα πλαίσια διερεύνησης της συγκεκριμένης προσέγγισης, είναι ένα από αυτά.

Τέλος, θεωρούμε ότι η δημιουργία κατάλληλων πόρων και προϋποθέσεων, όπως επιμορφωτικά σεμινάρια, συνεχής ενημέρωση και διαλέξεις θα συμβάλει στην ανάπτυξη και εξέλιξη τέτοιων δομών.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Cadwell, L. B. (1997). *Bringing Reggio Emilia Home: An Innovative Approach to Early Childhood Education*. New York: Teachers College Press.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. Ηνωμένες Πολιτείες: Macmillan.
- Edwards Carolyn, G. L. (2016). *Reggio Emilia Οι χίλιες γλώσσες των παιδιών προσχολικής ηλικίας* (12η Έκδοση ed.). (Ε. Κουτσοβάνου, Ed., & Α. Βεργιοπούλου, Trans.) Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Edwards Carolyn, G. L. (2003). *Reggio Emilia: Οι χίλιες γλώσσες των παιδιών προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Edwards, C. P. (2002). Three Approaches from Europe: Waldorf, Montessori and Reggio Emilia . *Early Childhood Research & Practice* , IV (1).
- Edwards, C. (1993). *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia approach to early childhood education*. (L. G. Carolyn Edwards, Ed.) Norwood: Ablex.
- Goehlich, M. (2003). *Παιδοκεντρική διάσταση στη μάθηση*. (Κ. Χρυσοφίδης, Ed., & Έ. Νούσια, Trans.) Αθήνα: Γιώργος Δαρδανός.
- Hong, S. B. (2016, Ιούλιος). Reggio Emilia Inspired Learning Groups: Relationships, Communication, Cognition, and Play. *Early Childhood Education Journal* .
- Johnson, J. E. (2006). *Ποιοτικά προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης-Παραδείγματα από τη διεθνή πρακτική*. ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ.
- Lillian G. Katz, S. C. (1989). *Engaging children's minds: the project approach*. New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Mariano Dolci, L. M. (1999). *Everything has a shadow except ants*. (V. V. Stefano Sturloni, Ed.) Reggio Children.
- Milikan, J. (2001). *Rejoicing in subjectivity. An overview based on a personal interpretation of the schools for young*. (R. J. Fleet Alma, Ed.) Retrieved from Unpacking Interpretation: De-Constructions from Australia, America and Reggio Emilia. Selected Conference Papers from the Unpacking Conference (6th, Sydney, Australia, July 16-17, 2001): <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED470307.pdf>
- Miriam Ben-Peretz, S. F.-N. (2017). *An Arena for Educational Ideologies: Current Practices in Teacher Education Programs*. United States of America: MOFET Institute.
- Paola Cagliari, M. C. (2016). *Loris Malaguzzi and the Schools of Reggio Emilia: A selection of his writings and speeches, 1945-1993*. (J. McCall, Trans.) New York: Routledge.
- The Hundred Languages of Children by Loris Malaguzzi~Founder of the Reggio Emilia Approach*. (n.d.). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=5ayT-x3Htv4>
- Tiziana Filippini, C. G. (Ed.). (2008). *Dialogues with places*. Reggio Emilia: Reggio Children.
- Valentine, M. (2006). *The Reggio Emilia Approach to Early Years Education*. Scotland: Learning & Teaching Scotland.
- Vecchi, V. (2010). *Art and Creativity in Reggio Emilia: Exploring the Role and Potential of Ateliers in Early Childhood Education*. London: Routledge.

Ελληνόγλωσση

- Αλαχιώτης, Σ. (2004). *Για ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα - Η Διαθεματικότητα και η Ευέλικτη Ζώνη αλλάζουν την παιδεία και αναβαθμίζουν την ποιότητα της Εκπαίδευσης*. Retrieved from http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/s_alax_diathematikotita.pdf
- Ασωνίτης, Π. (2004). Ευέλικτη ζώνη - Η σφαιρική προσέγγιση ενός θέματος μέσα από όλα τα μαθήματα του δημοτικού σχολείου και μέσω της μεθόδου "Project". *Το σχολείο και το σπίτι* (457), pp. 57-62.
- Γιαλουράκης, Μ. (1996). *Νέα Δομή*. Αθήνα: Δομή.
- Δεδούλη, Μ. (2002). *Βιωματική μάθηση-Δυνατότητες αξιοποίησης της στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης*. Retrieved from www.pi-schools.gr: <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos6/deloudi.PDF>
- Θωμαΐς Καπουλίτσα-Τρούλου, Κ. Ι. (2012). *Κατανοώντας τις 100 γλώσσες του παιδιού- Σύγχρονες διδακτικές πρακτικές στην προσχολική αγωγή* (1η έκδοση ed.). (Κ. Ιωαννίδου, Ed.) Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γράφημα.
- Κιτσαράς, Γ. (2004). *Προγράμματα διδακτική μεθοδολογία προσχολικής αγωγής*. Ρέθυμνο: Ιδιωτική.
- Κουλούρη, Π. (2002). *Τα σχέδια εργασίας και το αναδύμενο πρόγραμμα στα νηπιαγωγεία: Βασικές αρχές και χαρακτηριστικά στοιχεία*. Retrieved from eclass.uoa.gr: <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ECD293/project.pdf>
- Κουτσοβάνου, Ε. (2003). *Προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης και η διαθεματική διδακτική προσέγγιση*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Κόφφας, Α. (2002). *Γενική και ειδική διδακτική μεθοδολογία δραστηριοτήτων προσχολικής αγωγής*. Αθήνα: Ιδιωτική.
- Μαρία Νικολακάκη, Ε. Σ. (2012). *Αγωγή Προσχολικής Ηλικίας*. (Κ. Φορτούνη, Ed.) Αθήνα: Εκδόσεις Διόφαντος.
- Μοντεσσόρι, Μ. (1977). *Να χτίσουμε τον κόσμο που ταιριάζει στο παιδί*. Αθήνα: Γλάρος.
- Ντολιοπούλου, Έ. (2005). *Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Τυποθήτω.
- Ντολιοπούλου, Έ. (1999). *Σύγχρονες Τάξεις της Προσχολικής Αγωγής*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Πυργιωτάκης, Γ. Ε. (2015). *Διακεκριμένες προσωπικότητες της παιδαγωγικής* (1η Έκδοση ed.). (Γ. Ε. Δήμητρα Ασημακοπούλου, Ed.) Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο.
- Σακελλαρίου, Χ. (1985). *Μιχ. Παπαμαύρος - Η ζωή οι διώξεις το έργο του*. Αθήνα: Gutenberg.
- Τσιαντζή, Μ. Σ. (1996). *Αγωγή της προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Φλουρής, Γ. (2005). *Αναλυτικά προγράμματα για μια νέα εποχή στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Χρυσαιφίδης, Κ. (2000). *Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία, η εισαγωγή της μεθόδου project στο σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.

Διαδικτυακές πηγές

- (n.d.). Retrieved from <http://2012.tedxreggioemilia.com/en/edizione-2011/vea-vecchi/>
- (n.d.). Retrieved Φεβρουάριος 1, 2019, from <https://mestieriadarte.com/i-cento-linguaggi-dei-bambini-loris-malaguzzi/>
- (n.d.). Retrieved Φεβρουάριος 1, 2019, from <http://italianogr.blogspot.com/2011/04/reggio-emilia.html>
- (n.d.). Retrieved from http://users.sch.gr/ianyfantis/d/keimena/k_dia/dia1.htm